

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Första Kammaren. N:o 18.

Lördagen den 31 mars, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts nedan-nämnda, under sammanträdet på förmiddagen aflemnade nådiga pro-positioner till Riksdagen:

1:o) angående rätt för Kongl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark disponera köpeskillingarne för vissa kronoegendomar; samt

2:o) angående upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitföre-komster.

Fortsattes föredragningen af sammansatta stats- och banko-
utskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändring
i eller anstånd med utförandet af Riksdagens beslut angående upp-
förande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och
riksbanken. *Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.*

Herr Almgren, Fredrik: Vid de många besök jag för några
veckor sedan gjorde i ritkontoret på Helgeandsholmen fann jag städse
en talrik och intresserad åskådareskara församlad kring fasadritnin-
garna och kring modellen. Deremot var det ytterst få, som i likhet
med mig togo närmare kännedom om planritningarna och genom-
skärningsritningarna för att derigenom bilda sig ett omdöme om de
inre anordningarna i det blifvande riksdagshuset. Det är därför jag
skall bedja att med några få ord få beröra dermed sammanhängande
frågor, så mycket mera som jag af flera anledningar trott mig finna,
att man just åt dessa inre anordningar egnat mycket ringare intresse
än som vederbort.

Genomskärningsritningarna visa, att de flesta och viktigaste loka-
lerna i den nya byggnaden förlagts 50 fot i höjden, 50 fot öfver
Norrbrös körbana. För att komma dit, måste man således stiga upp
några och åttio trappsteg. Det synes mig, som efter någon tid de

Första Kammarens Prot. 1894. N:o 18.

Ifrågasatt fleste af utskottets ledamöter nog skulle gerna vilja reservera sig mot
uppskof med en dagligen återkommande motion af detta slag.
byggande

af nytt riks- Hvad *planritningarna* beträffar, hafva de på mig gjort ett ganska
dagshus dystert intryck. Nödvändigheten att förlägga plenisalarne och trapp-
m. m. uppgångarne i det inre af byggnaden har från början borttagit hvarje
 (Forts.) möjlighet att till de många och långa korridorerna till de olika lo-
 kalerna, som ligga mellan plenisalarne och de yttre rummen, på na-
 turlig väg föra luft och ljus. De ljusgårdar, som anbringats i hörnen
 af plenisalarne, äro på intet sätt tillräckliga att skaffa luftvexling åt
 dessa lokaler. Till och med dessa torde man nödgas ventilera, på
 det att icke de kompakta murar, som omgifva dem, skola lida af
 fukt och röta. Men om man tänker sig nödvändigheten af dessa
 ventilationsapparater, som sålunda skola tjena till att icke allenast
 skaffa luft åt dessa nämnda ljusgårdar, utan äfven åt plenisalarne och
 korridorerna, säger det sig sjelft, att dessa anläggningar måste blifva
 af en ganska betydlig storlek. Dertill erfordras naturligtvis ång-
 maskiner, ångpannor och dermed sammanhängande anläggningar.

Lägger jag dertill hvad jag nyss nämnde om besväret att komma upp
 till utskottsrummen och nödvändigheten således att för detta ändamål
 inrätta hissar — något hvarom jag icke på något ställe funnit nämndt
 hvar eller huru de skulle konstrueras eller hvad de skulle kosta —
 synes det mig temligen klart, att dessa maskinella anläggningar komma
 att i den nya byggnaden få ett omfång, hvarom herrar komiterade
 icke gjort sig riktigt begrepp. Komiterade säga, att ångmaskin i den
 nya byggnaden icke torde komma att behövas utom för den elek-
 triska belysningen. Jag vågar påstå motsatsen. Komiterade hafva
 tänkt sig en enda skorsten, och att den skulle sättas i muren i sjelfva
 byggnaden. Jag är fullkomligt öfvertygad, att om det kommer till
 utförande, skola komiterade väl akta sig för att sätta denna plan i
 verket, ty med den höga temperatur, som råder i skorstenen från en
 ångpanna, vågar man icke gerna bygga den så — utan med risk af
 obotlig skada för hela byggnaden.

Konstruktionen af taken till plenisalarne lär enligt hvad jag in-
 hemtat icke vara på något sätt i ritning utförd. Det är dock inför
 ett ganska svårt tekniskt problem vi här stå. Att vid beräkning af
 kostnaderna för dessa tak och kupoler, på sätt komiterade gjort,
 utgå från approximativa värdet af andra likartade anläggningar och
 deraf sluta sig till dessa kostnader är minst sagdt vanskligt, om icke
 vilsedande. Det synes mig därför, som om utredningen angående
 såväl de inre anordningarna i sin helhet som också kostnaderna för
 desamma ingalunda vore fullständig. Det vill synas mig, som om
 de tre procent på det beräknade kostnadsbeloppet för hela bygg-
 naden, som herrar komiterade tillagt för oförutsedda utgifter, inga-
 lunda skulle vara tillräckligt, utan nödvändigtvis måste öfverskridas.

Men, säga herrar komiterade, vi hafva ju här utom allt annat en
 tillgång på öfver 400,000 kronor. Ja, jag tror, att dessa 400,000
 kronor väl behövas redan för att med större säkerhet kunna motse
 fullbordandet af grundläggningsarbetet, för hvilket i sjelfva verket
 en ofantligt ringa summa beräknats för oförutsedda utgifter. Om
 således en närmare utredning af äfven dessa mycket viktiga frågor

borde företagas, hvarför motsätter man sig den? Jo, säger man, det vore inkonseqvent af Riksdagen att frågå 1888 års beslut. Ja, kanske dock icke fullkomligt så inkonseqvent som man tror. År 1892 beslöt Riksdagen på grund af en kongl. proposition, att vid Tomtebodas skulle uppföras en reparationsverkstad för statens jernvägar, och Riksdagen anvisade också ett rätt betydligt belopp för påbörjande af dessa arbeten. År 1893 begärde Kongl. Maj:t 100,000 kronor till fortsättande af dessa arbeten. Då svarade Riksdagen, att vid närmare betänkande finner Riksdagen, att denna anläggning möjligen kan föra till mycket större utgifter än hvad Riksdagen först tänkt sig, och till följd deraf ville Riksdagen icke bevilja någonting i den vägen, förrän närmare utredning blifvit gjord. Stödd på dessa argument, afslog Riksdagen den kongl. propositionen om beviljande af dessa 100,000 kronor och lät tills vidare anstå med denna anläggning. Det sätt, hvarpå Riksdagen gick till väga 1893, kan väl också i en likartad fråga tillämpas 1894, utan att Riksdagen därför på det minsta sätt behöfver vara inkonseqvent.

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. (Forts.)

Då jag sålunda, herr talman, icke kan undgå att finna annat än att — i synnerhet hvad de inre anordningarna vid riksdagshuset beträffar — ofullständiga och bristfälliga utredningar föreligga; då de brister, som jag trott mig finna vid dessa anordningar, svårligen torde kunna afhjelpas på annat sätt, än att man besluter att endast uppföra ett hus på Helgeandsholmen; då jag är öfvertygad, att förslag till en sådan byggnad från alla håll skola tillströmma, i fall Riksdagen besluter sig för ett års uppskof med frågan, och då jag vidare anser, att det icke kan vara annat än välbetänkt, om Riksdagen gifver i uppdrag åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att under tiden låta utarbета det förslag, som de två reservanterna framhållit — kan jag för min del icke finna annat, än att det lämpligaste man kunde göra vore att biträda reservanternas förslag, till hvilket jag sålunda, herr talman, har äran att yrka bifall.

Herr Larsson, Liss Olof: Jag hade förut icke tänkt att uppträda i föreliggande fråga. Jag ansåg det nemligen rent af såsom en förolämpning mot denna högt ärade kammare att ens förutsätta möjligheten af att kammaren skulle vilja vara med om att upprifva ett i grundlagsenlig ordning tillkommet beslut. Men af den i dag förda diskussionen synes man icke behöfva hysa denna grannlaghet, åtminstone synes det vara en stor del af Första Kammarens ledamöter, som icke draga i betänkande att upprifva ett redan fattadt beslut, och därför har jag velat yttra några ord i frågan.

När man skall yttra sig i denna fråga, så, ehuru man länge fått vara med om denna frågas behandling, är det svårt att finna fotfäste mot de motståndare, som söka upprifva det redan fattade beslutet, därför att man får aldrig fatt på dem. Den ena dagen vilja de ett, och den andra dagen vilja de något helt annat, eller ock får man icke alls veta hvad de vilja, mer än att de vilja omintetgöra 1888 års beslut i frågan. I slutet af januari vill motionären Themptander ett, några få veckor derefter vill reservanten Themptander något helt annat, och i dag håller samma Themptander hvarken på sin

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. motion eller sin reservation, utan ett 3:dje förslag. Man vet rakt icke hvar man har dem. Det enda som de förena sig om är, att de vilja hafva uppskof med saken. Men frågar man dem om de vilja rifva upp beslutet, svara de nej, gubevars, det vilja de icke. Flere talare hafva börjat sitt anförande med att bedyra, att de icke ville rifva upp 1888 års beslut, men en och annan har dock varit mera upprigtig och sagt rent ut. Landshöfding Treffenberg, som har den förtjensten att säga ut både hvad han sjelf tänker och hvad andra tänka, sade alldeles rent ut, att hans afsigt just vore att rifva upp nämnda beslut. Man kan icke annat än hålla honom räkning för hans upprigtighet i detta fall. Men det är också det enda erkännande jag kan gifva honom för hans yttrande, utom det att det var mycket roligt det jag förstod deraf; en del deraf förstod jag icke, ty det har blifvit en sådan vana hos några kammarledamöter att begagna främmande språk, som åtminstone icke jag begriper, att jag undrar, om det icke snart blir nödvändigt att ändra grundlagen derhän, att det för valbarhet till Riksdagen fordras att förstå alla möjliga främmande språk. Jag har ofta hört åtskilliga talare inblanda främmande språk i sina yttranden, som jag åtminstone icke förstätt, och ibland öfversätta dessa talare icke heller sin visdom i ett begripligt språk — något som de väl antagligen kunna. I dag talade herr von Kræmer ett språk, som jag icke ens visste hvilket språk det var, men af min granne till höger fick jag veta, att det var *italienska*. Det är möjligt, att det är något utmärkt bra, som de uttala på dessa obegripliga språk, men hvad har man för gagn deraf, när man som jag icke förstår ett ord deraf; jag tror icke heller, att kammaren i allmänhet förstår italienska, latin och dylikt. Vilja dessa talare lysa med sin språkkunskap, borde de ha den godheten öfversätta till svenska det obegripliga språket, då jag antar att de kunna det, annars är det ju minst sagt onödigt.

Herr Treffenberg talade om den moraliska, den ekonomiska och den estetiska sidan af saken och som han sade sig förstå. Ja, den moraliska sidan af saken, den kom han, som han tyckte, mycket lätt ifrån. Men jag tror icke, att man så lätt kommer derifrån, om han erinrar sig huru 1888 års beslut tillkom. Andra Kammaren hade väl icke beviljat millioner för byggande af ett hofstall, om den icke räknat på att i stället få en utmärkt plats för ett nytt riksbanks- och riksdagshus å Helgeandsholmen. Det var således åtminstone Andra Kammarens bestämda åsigt, och det hade absolut icke gått i Andra Kammaren under annan förutsättning. Att nu helt enkelt säga: vi ha fått bort hofstallet från Helgeandsholmen, byggt ett nytt sådant, som kostat millioner, när man räknar tomtområdena med, man har med ett ord utbetalt köpesumman, men något riksdagshus får ej komma dit, d. v. s. den betingade valutan, den tages åter; detta synes mig icke vara hvarken moraliskt eller honnett handladt. Jag skulle icke undra på, om landet började tro, att Riksdagen icke hade annat att göra, utan toge upp den afgjorda frågan om Helgeandsholmen blott för att hafva något att sysselsätta sig med.

Mig synes det, som om fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, som fått sig uppdraget att verkställa 1888 års beslut, hafva

förfarit med all omsigt och all möjlig försigtighet för att få frågan på det allra bästa sätt utförd, och jag vet icke, hvad man skulle kunna förebrå fullmäktige att icke hafva gjort i det fallet. Hafva de icke hört sakkunnige af alla möjliga slag? Och har icke en särskild komité haft och har frågan om hand? Hvad hafva de vidare kunnat göra? Och icke hafva fullmäktige ännu sagt sitt sista ord, ty de hålla fortfarande på att utreda frågan, och man må fråga: ha herrar fullmäktige gjort sig ovärdiga det förtroende Riksdagen 1888 lade i deras hand?

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Herr Wallin föreslog, att Riksdagen skulle tillsätta en komité, som skulle taga frågan i öfvervägande. Men det går nog icke till på det viset. Riksdagen tillsätter icke några komitéer, utan Riksdagen brukar skriva till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t ville tillsätta en komité för utredande af en fråga. Ett sätt sådant som herr Wallin föreslagit känna icke våra grundlagar till. När jag läste herr Wallins knapphändiga motion, trodde jag, att jag skulle få närmare upplysning under diskussionen i dag, men jag har vunnit lika liten upplysning deraf som af den korta motionen. Mig synes, att kammaren icke borde gifva fullmäktige något sådant misstroende-votum, som ett bifall till hans opraktiska yrkande skulle innebära. Jag tycker, att fullmäktige förtjena erkännande för hvad de gjort och hvad de göra för att utföra Riksdagens beslut i frågan, och detta oaktadt man söker lägga alla möjliga stötestenar i vägen dertill. De undanröjda den ena svårigheten efter den andra, de afhjälpa den ena anmärkningen efter den andra, men de hinna knappt dermed, förrän nya uppstå i oändlighet. Vi hafva nu i år flera motioner, som gå ut på ett och detsamma, att rifva upp beslutet, ehuru de icke erkänna det öppet. Det förefaller mig, som hvarken herr Wallins eller herr Berglöfs motion vore så allvarligt menad. Deremot förekommer en motion af herr Themptander i Andra Kammaren, som väl får anses vara allvarsamt menad, huru obegripligt det än förefaller. Men dervid har det märkvärdiga förhållandet inträffat, som jag redan antydtt, att motionären Themptander icke vill detsamma som reservanten Themptander, och i dag under diskussionen i Andra Kammaren har han yrkat något helt annat, nemligen bifall till ett af herr Ljungman framställt förslag.

Jag skall bedja att få yttra några ord om den af herr Themptander väckta motionen äfvensom om den reservation, som af honom jemte herr Fränckel bifogats utskottets betänkande. Det anses icke vackert, om en fader vill förgöra sitt eget foster, men herr Themptander har icke dragit sig för en sådan småsak, det är ju hans eget förslag från 1887, som han nu vill taga lifvet af. Det är visserligen icke i allo samma förslag, som framlades 1887, men alla torde vara eniga om, att det förslag, som föreligger, är bättre än det, som då af honom framlades, och att på den grund att ett förslag är bättre söka rifva upp det, är ju rent af barockt, synes mig. Han borde känna sig tacksam för att det af honom framlagda förslaget blifvit förbättradt, men i stället söker han taga lifvet af detsamma. Det ser verkligen ut — åtminstone förefaller det mig så — när man studerar den kongl. propositionen från 1887 och statsrådsprotokollet,

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.*

(Forts.)

som åtföljer densamma, som om man ser sakerna bra olika, när man sitter på statsrådsbänken mot om man sitter på en bänk med *liberala valmansföreningens* nåde. Då kan man ändra åsigt i ett och annat. Men icke borde det förhållandet inverka på denna kammare.

Han säger i sin motion bland annat, att »allvarliga betänkligheter hafva alltid framställts från åtskilliga håll mot dessa båda byggnaders förläggande å holmen», men icke voro dessa betänkligheter så allvarliga 1887, ty om vi titta efter i slutet af det statsrådsprotokoll, som berör denna fråga, så står der: »hvad föredragande departementschefen sålunda anfört och hemställt, deruti statsrådets öfriga ledamöter instämde» o. s. v., och deribland var äfven herr Themptander, således är herr Themptander medansvarig för allt hvad som af föredragande departementschefen i saken då yttrades. Der säges på sid. 15 i fråga om Helgeandsholmen såsom byggnadsplats: »Derest min på anförda skäl grundade åsigt om samtliga ofvan omnämnda tomters oanvändbarhet till byggnadsplats för riksdags- och riksbankshus vinner nådigt godkännande, återstår af de hittills ifrågasatta byggnadsplatserna endast Helgeandsholmen.» Han har kasserat alla andra, äfven den han nu vill komma åt. »Att denna holme icke allenast uppfyller alla berättigade anspråk i detta afseende, utan der till i måhända högre grad än någon annan plats inom hufvudstaden förenar alla de egenskaper, som böra förefinnas hos en för det ifrågavarande viktiga ändamålet afsedd byggnadsplats, lärer icke kunna bestridas.» Jo, han bestrider sjelf nu. »Läget i den centralaste delen af hufvudstaden» — således låg det icke i vägen då — »erbjuder genom den omedelbara närheten till embetsverken och de delar af staden, der den större affärsrörelsen har sitt säte, betydande fördelar ej mindre för Riksdagen än för riksbanken. För riksbanken, hvilken vore afsedd att inrymmas i den åt Mälaren vettande delen af byggnaden, skulle dessutom den fördel, som ligger i närbelägenheten till hufvudstadens lifligaste trafikled, ytterligare förökas genom anläggandet af broar till holmen från Mynttorget och i Drottninggatans förlängning. På samma gång läget är centralt, är det äfven fritt, hvarigenom det erbjuder den, särskildt ur riksbankens synpunkt, beaktningsvärda förmånen af största möjliga frihet från eldfara. Utrymmet å holmen medgifver äfven, att byggnaden förläggas så långt tillbaka från Norrbro, att någon för Riksdagens förhandlingar störande inverkan af gatubullret icke behöfver befaras». Man var icke rädd för gatubuller på den tiden. »Dessa påtagliga företräden hos Helgeandsholmen hafva naturligtvis under byggnadsfrågans föregående skeden icke kunnat undgå att tilldraga sig uppmärksamheten. Fastmera har, såsom af den förut lemnade redogörelsen framgår, under den tid af närmare 20 år, denna fråga stått på dagordningen, möjligheten att till byggnadsplats för riksdagshus eller riksbankshus eller bådadera använda Helgeandsholmen utgjort föremål för tid efter annan förnyadt öfvervägande, och i den byggnadskomité, hvars betänkande jag i dag haft nåden inför Eders Kongl. Maj:t föredraga, hafva icke mindre än 5 reservanter uttalat sig till förmån för denna plats. Om de i detta afseende framställda förslagen hittills icke ledt till något resultat, har detta berott dels derpå, att Helgeandsholmens

användande till byggnadsplats ansetts medföra alltför stora kostnader, dels på betänkligheter af så att säga estetisk art, säger han. Men det har blifvit annat. Han var icke rädd för kostnaderna då, det har kommit sedan, men äfven ur estetisk synpunkt var han icke rädd den tiden att lägga de stora husen på Helgeandsholmen. »Ur estetisk synpunkt», säger han, »har mot förslaget anmärkts, att en å Helgeandsholmen uppförd monumental byggnad af de dimensioner, den nu ifrågavarande måste ega, skulle dels, såsom undanskymmande en del af slottets norra fasad, hindra detta att göra sig gällande i sin fulla arkitektoniska skönhet, dels i sin ordning nedtryckas af slottets byggnads massa, hvarjemte den åsigt blifvit uttalad, att holmen endast genom att lemnas fri från större byggnader, såsom en öppen, planterad plats, kunde vinna en anordning, värdig dess utomordentliga läge. Jag kan för min del icke erkänna riktigheten af dessa invändningar». Han ville icke då vara med om att det skulle vara en öppen plats. »Detta förhållande i förening med slottets dominerande läge synes böra alldeles utesluta farhågan att den nya byggnaden komme att i någon mån förringa slottets verkan i arkitektoniskt hänseende.» Nu har han fått en hop arkitekter till hjälp, och nu kommer det alldeles att förstöra slottets arkitektoniska skönhet. »Då vidare», säger han, »riksdagsbyggnaden icke komme att ligga på något sätt inträngd mot slottet och dessutom gifvetvis komme att uppföras i en helt annan stilhållning än detta och med själfständig, oberoende karakter i sitt yttre uppträdande, kan jag icke heller finna någon grund för farhågan, att de båda monumentala byggnadernas närbelägenhet till hvarandra med nödvändighet skulle framtvunga en till riks-dagsbyggnadens skada utfallande jämförelse dem emellan.» Sedan talar han om holmens ordnande som öppen park och fortsätter: »Huru än svaret på denna smakfråga må utfalla, synes det mig emellertid gifvet, att en hänsyn af denna art icke kan utgöra ett giltigt hinder för staten att för sina ändamål och på ett sätt, som af ingen lär kunna sägas medföra platsens vanprydande, använda sin ifrågavarande dyrbara egendom.» Så lät det på den tiden. Då var Riksdagen herre öfver holmen. Då skulle man icke taga någon afgörande hänsyn till smakfrågan.

Jag har velat läsa upp detta för att bevisa sanningen af hvad jag sagt, att det är icke samme Themptander nu som Themptander 1887, utan en alldeles motsatt; men det är flera år sedan dess. När han nu under Riksdagen på den korta tiden från motionens väckande, under det han skref sin reservation, till dess frågan kom under diskussion, ändrat sin åsigt 3 gånger — det sker mycket på 6, 7 år — är det icke att undra på, att han ändrat sig på så lång tid. Om honom kan man svärigen säga att han blifvit klokare för hvar dag, snarare tvärtom, och det är beklagligt i mer än ett hänseende och särskildt för den sak, hvarom nu är fråga.

Han omtalar äfven i sin motion, huru det tillämnade riksdags-huset skulle till utseendet röna ofördelaktig inverkan af slottets närhet samt på samma gång riksdags-husbyggnaderna trycka ner slottet. Detta påminner om konstnärernas eller teknologernas uttalanden, då de i en broschyr, som här utdelats, i ena stycket varna för en upp-

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dags-hus
m. m.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

dämning af Norrström samt framhålla olägenheterna af att vattnet kunde stiga i Mälaren, men litet längre ned befara de, att vattnet i Mälaren komme genom arbetena och förändringarne å Helgeandsholmen att sänkas, sjöfarten att hindras samt pålverket under en del af Stockholms byggnader att ruttna. Det är ju märkvärdiga åtgärder, hvarigenom på samma gång vattnet i Mälaren komme att dämmas upp och släppas ut mer än tillbörligt och nyttigt vore. På samma sätt påstår herr Themptander i sin motion, dels att slottet skulle trycka ned Riksdagshuset och dels att detta skulle trycka ned slottet. Men hvart taga de då vägen, dessa tvenne stora byggnader som trycka ned hvarandra? De måtte väl ändå blifva kvar hvar och en på sin plats?

Han talar äfven om gatan öfver holmen, som skulle komma att mynna ut i en gränd. Hvilken gränd? Jo, det är Drottninggatan han kallar för en gränd. Jag tror icke, att stockholmarne i allmänhet gerna skulle erkänna, att denna gata egentligen är en gränd.

Längre ned i motionen talar han om vissa krokvägar. Han vill icke, att gatan skall gå rätt öfver holmen utan i bågform, och på landet säga vi, att båge och krok är ungefär detsamma. Dessa krokar tyckas vara ett älsklingsämne för honom, ty i det förslag, som förelåg 1887, föreslogs, att Drottninggatans förlängning skulle i en krok ledas förbi riksdagshuset; denna krok har man i alla senare förslag tagit bort, men nu kommer han igen med sin krokväg och vill, att man liksom han skall mera tycka om att gå krokvägar än att gå rakt fram. Andra tycka, att det går bättre och fortare, när man går rakt fram, men han har väl funnit, att man bättre hinner till målet på krokvägar. Vidare erinrar motionären, att vi snart i 20 år väntat på frågans lösning, men nu, då vi kommit denna så nära, säger han: »vi skola icke skynda oss, utan skjuta upp», men är det logik i ett sådant tillvägagående? Då vi väntat så länge samt äntligen kommit till ett beslut i ämnet, tycker jag, att saken borde få hafva sin gång.

I fråga om den reservation, som herr Themptander jemte herr Fränckel afgifvit, ber jag få påpeka, att 1891, då också förslag framkommit, åsyftande att riva upp beslutet om Helgeandsholmens byggande, var också samme herr Fränckel reservant mot utskottets beslut samt ville äfven då borttaga något från holmen, men hvad sade herr Fränckel då? Han säger — och det låter mycket vackert, — »om jag således nu för min del tager mig friheten yrka bifall till reservationen» — det är att märka, att en lika lydande motion väcktes i båda kamrarne, men ingendera af motionärerna vidhöll då, lika litet som nu, sitt förslag — »gör jag det under det uttryckliga förbehåll, att här icke kan blifva fråga om att flytta det beslutade riksdagshuset från holmen» — detta skulle åtminstone få blifva kvar — »utan jag vidhåller, att det skulle vara vackert» — det var vackert den tiden — »om riksdagshuset, såsom man tänkt, byggdes der, men bankhuset flyttades till en annan plats». Det var bankhuset som då skulle bort — nu är det riksdagshuset. Med skäl kan då frågas: hvad blir då kvar?

Man kunde verkligt säga, att en utredning vore behöflig, då

man ser, huru åsigterna skiftat, och samma intryck får man af konstnärernas m. fl:s uppträdande i frågan. Dessa hafva emellertid icke litat på sig sjelfve, utan varit angelägna att stödja sig äfven på andra namn, såsom t. ex. friherre Ugglas', men slutet, hvartill de förre kommit, har emellertid blifvit det, att riksdagshuset skall bort från Helgeandsholmen och att banken skall få blifva kvar, undet det att friherre Ugglas såsom bekant i sin motion föreslog, att bankhuset skulle uppföras på annan plats och endast riksdagshuset byggas på holmen. Men det är icke så noga med logiken i dylika aktstycken, blott det låter något. Detta visar just, såsom någon sade i går, att byggnadsverksamheten i vårt land ligger nere, och att vi fått för många arkitekter, målare och teknologer m. fl. konstnärer. Lönande, nyttigt arbete räcker ej åt alla, och derföre gifva de sig till att ge råd der ingen bedt dem derom. Säkerligen äro många af dem mycket framstående i sitt yrke eller konst, och alla må hända välmående, men till domare i denna sak är väl ändå icke alla mogna. Om man dessutom skulle bedja dessa arkitekter, teknologer, skulptörer, målare, gravörer, etsare och hvad allt de äro, som i frågan ingripit, att komma öfverens om ett förslag och visa oss, huru de ifrågavarande husen skulle se ut, samt hvar de skulle förläggas, tro herrarne att tio af desse i frågan intresserade skulle hålla ihop om ett förslag? Och om tio af dem blefve eniga, skulle helt visst alla de andre genast börja kritisera de tios förslag, och på detta sätt kunde man hålla på i oändlighet utan att komma ur fläcken. Det är märkvärdigt att en sådan storm kunnat blåsas upp mot förslaget att å Helgeandsholmen uppföra en stor monumental byggnad för landets representation, på samma gång man ordnar holmen med en stor öppen plats. Icke hörde man af någon sådan stormande agitation så länge stallet, hästar, gödselhögar och fallfärdiga hus belamrade hela holmen. Då hörde man ej af hvarken konstnärer, arkitekter eller teknologer eller de lättuppagiterade här i hufvudstaden; då var allt bra. Huru förklara detta?

Man har invändt, att dessa riksbyggnader hafva blifvit så dyra, en million dyrare än hvad som beräknades 1888, på 6 år har således den beräknade kostnaden stigit med 20 procent, och detta vore ett motiv att frågå 1888 års beslut. Men i samma andedrag förorda reservanterna uppförandet på holmen af detta spektakel, som herr Berglöf föreslagit. Berörda motion väcktes i januari månad, och kostnaden beräknades då intill 25 tusen kronor, men sedan dess har denna måst ökas med 55 procent. Reservanterna kunna med godt hjerta förorda ett förslag, der kostnadsberäkningen på några få veckor ökas med 55 procent, men ett kostnadsförslag, som på 6 år ökats med endast 20 procent, är för dem en sådan styggelse, att de hellre vilja rifva upp hela beslutet. Den sparsamhetsskylt, som reservanterna hängt ut för att om möjligt blända någon, är så beskaffad, att om jag ansåge, att de sjelfva trodde på densamma, skulle jag hysa den största missaktning för deras omdömesförmåga. Det ser ut, som om de tagit Kajsa Warg till hjälp och följt hennes exempel samt tagit några hundra tusen här och några der och slutligen gjort en besparing af 2 millioner kronor genom påfundet att bygga en puckel på

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

det nuvarande riksdagshuset. Men hvad har herr Themptander förut sagt om byggandet på det nuvarande riksdagshusets tomt? Det var 1887 den frågan förelåg. Då han granskade de olika, ifrågasatta förslagen sade han: »det nuvarande riksdagshusets tomt är med afseende på dess mot ridderholmskyrkan inträngda läge för ändamålet olämpligt, och dess användande till plats för ett nytt riksdagshus skulle medföra den högst afsevärda svårigheten, att provisoriska lokaler under byggnadstiden måste anskaffas för Riksdagens kamrar, dess utskott och bibliotek m. m.» På detta sätt afspisades den gången förslaget att använda den nuvarande tomten till byggnadsplats för ett nytt hus, men sedan dess har densamma enligt herr Themptanders åsigt blifvit lämplig, ehuru den under dessa sex år icke undergått någon förändring.

Det är icke, såsom man påstår, hela Stockholm, som i denna fråga uppträd mot Riksdagens beslut, men väl en del stockholmare, som med stort buller och bång satt en agitation i gång, och den vet nog Riksdagen att uppskatta till dess verkliga värde. Jag vill erinra om hvilket oväsen man här ibland ställer till för småsaker, så t. ex. i fråga om musikpaviljongen i Strömparterren, om flaggstängen på kongl. slottet o. s. v. och huru man skref och förde oväsen om dessa småsaker. Men hvarken paviljongen eller flaggstängen kunde skrivas eller pratas bort, och det skall sannerligen icke lyckas heller med riksdags- och bankhusen på Helgeandsholmen. Med en sådan konstgjord agitation som den mot dessa byggnaders förläggande å Helgeandsholmen skall det nog gå som med den mot flaggstängen och musikpaviljongen i Strömparterren. När byggnaderna en gång varda färdiga å holmen skall då, likasom nu i fråga om de nämnda småsakerna, ingen vilja vidkännas att ha varit motståndare till deras uppförande.

Det talas om att de nya byggnaderna skulle skymma bort så mycket. Jag har dock icke hört, att någon fört oväsen öfver det nya teaterhuset, ehuru det säkerligen icke skall synas en skymt af slottet, om man ställer sig bakom detta hus. Jag medgifver, att man äfven bakom det nya riksdagshuset skall kunna finna någon plats, der slottet icke skall synas. Mot teaterhuset har emellertid icke någon agitation bedrifvits, intet yrkande framstälts, att byggnaden bör förändras, eller att den öppna platsen bör bibehållas. Jag vill icke vara så elak som somliga och säga, att om en varieté eller guldkrog kunde läggas in i riksdagshuset, skulle de, som nu skrika så mycket, icke sagt ett ord derom. Jag är icke så elak att jag tror något sådant, ehuru nog de finnas, som tycka det är viktigare, att man får sådana institutioner, än att Riksdagen får en värdig lokal på en passande plats. Riksdagshuset må för dem gerna ligga i en undanskymd vrå. Smaken för varietéteatrar är allmänt bekant, men de nu antydda planerna kunna väl icke förverkligas, med mindre ett fattadt riksdagsbeslut rifves upp. *Då* vore det kanske en möjlighet.

Man har så mycket talat om de få öppna platserna i Stockholm och huru man inkräktar på de få som finnas. Jag vill då erinra om att, då man i Karl XIII:s torg, som är statens egendom, utan egarens hörande byggde Blancs kafé, var det, om jag mins rätt, konstnärerna, som voro med derom samt upphofvet till hela företaget.

Mot den byggnaden fördes ej sådant oväsen som nu mot byggnaderna å Helgeandsholmen, hvarför? Var det därför, att det den gången gälde att utom annat få i ordning ett stort schweitzeri, som man gillade bebyggandet af en öppen plats? Och det har icke varit nog dermed, utan sedan har man flyttat ut rörelsen på torget och tagit upp den ena fläcken efter den andra. I Berzelii park har ungefär samma förhållande upprepats, men icke hafva vare sig konstnärer eller teknologer haft ett ord att säga om dessa åtgärder. Det är endast, då det är fråga om att för Riksdagens och riksbankens räkning använda den bästa, för bebyggande lämpliga plats, som de framträda med sin opposition. Jag kan icke föreställa mig möjligheten af, att denna kammare skall vara med om att upprifva ett beslut, hvartill man efter många års arbete, strider och utredningar ändtligen kommit. Jag tror, att alla drogo en suck af lättnad, då de efter så många svårigheter sågo en möjlighet att åt Riksdagen och riksbanken skaffa byggnader, som voro dem värdiga. Det har sedan icke gått fort, men jag vill icke säga, att tiden blifvit illa använd; tvärtom tror jag, att utredningar skett och fortfarande ske till företagets gagn. Huru länge finge man ej hålla på, innan något nytt beslut i frågan kunde fattas, ifall detta gjordes om intet! Jag vet icke, hvem eller hvad som skulle taga vid, om arbetena på holmen nu afstannade. Skulle den stå såsom den nu är med sina gapande källarhvalf? Eller skall det sättas upp en sådan kur som herr Berglöf föreslagit? Efter hvad jag hör läser han nu icke en gång sjelf yrka bifall till sin motion. Men, säger man, holmen bör icke belamras. Såsom förmodligen de fleste af eder, mine herrar, har jag sett en broschyr, som utdelats genom försorg af redaktionen för tidskriften »Ord och Bild». Jag har derur inhemtat, hvad jag äfven förut hade mig bekant, att en arkitekt, som på sin tid också något förstod sig på byggnader, nemligen Tessin, skaparen af det nu som ett mästerverk prisade kongl. slottet, föreslog till uppförande på holmen en rännarbana eller karussell af ganska höga dimensioner, samt andra byggnader som skulle sträcka sig ända fram till Norrbro. Så litet rädd var han, att slottets skönhet skulle skymmas bort eller skämmas af några byggnader på holmen. Han ansåg till och med, har jag hört uppgifvas, att innan någon sådan byggnad tillkom, kunde slottets storlek icke riktigt uppfattas. Så vidt jag kan förstå blir icke heller af tvenne vackra hus det ena sämre, därför att det andra ligger i dess närhet. Det vore en värdig uppgift för vår tids arkitekter att visa, att ett vackert och ändamålsenligt riksdagshus af stora dimensioner skall kunna byggas på Helgeandsholmen utan att nedsätta eller nedsättas af slottet.

Jag må se saken från hvilken sida som helst, så sinner jag, att 1888 års beslut var klokt, och det var på grund häraf en ledamot i Andra Kammaren i dag yttrade: »Jag var emot förslaget att bygga på Helgeandsholmen 1888, men sedan vi en gång kommit dit, skola vi också der blifva kvar, det hjälper icke huru mycket man än bråkar.» Många af medkammaren tänka på detta sätt och vilja stå fast vid hvad som en gång blifvit sagdt, till och med om det skulle kosta mer än som beräknades, hvilket jag ej tror. Frågans utgång i Andra Kammaren läser sålunda icke kunna betviflas; detta är den

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. kammaren som i sparsamhetshänsyn dock har försteget framför denna, och då skulle Första Kammaren upprifva sitt beslut under förevändning af att göra besparingar, hvilka säkerligen blott komme att stanna på papperet!

m. m.
(Forts.)

Såsom sagdt, hvarför skulle Riksdagen nu besluta om uppskof och ytterligare utredning? Hafva fullmäktige förklarar, att de icke vidare tänka på att göra förbättringar i den föreliggande planen? Nej, fullmäktige hafva visat, att de skaffat allt det sakkunniga biträde som är möjligt att få. Så hafva de hittills gjort, och så komma de antagligen äfven hädanefter att göra. Förr än de hinna få all såsom nödvändig ansedd utredning färdig, lära de icke påbörja byggnadsarbetena. Men när de efter hörande af sakkunnige, der de anse sin egen sakkunskap icke tillfyllestgörande, komma till ett tillfredsställande resultat, hvilken utredning skall sedan anses behöflig och hvar skall man vända sig för att få densamma? Förslaget att bygga på det nuvarande riksdagshusets tomt har så många gånger varit föremål för utredning och ihjelslaget i båda kamrarne, att något vidare icke bör derom sägas. Äfven förslaget att förlägga endast banken till Helgeandsholmen har förut varit före, men deraf blef heller ingenting. Äfven detta är således försökt förut, och man må säga hvad man vill, jag tror för min del, att herr Treffenberg hade rätt deruti, att hufvudsaken är att rifva upp 1888 års beslut, det må sedan blifva hvad det vill. Vi finge väl börja kretsgången om igen, och vederbörande finge ändra åsichter i frågan icke blott för hvarje riksdag utan flera gånger under samma riksdag, såsom flera visat sig mäktiga af. Men icke skall väl Första Kammaren vilja gifva landet skådespelet af en Riksdag, som efter mer än 20 års sträfvanden icke är i stånd att komma öfverens om erforderliga åtgärder för att skaffa folkets representanter en hygglig och anständig lokal.

Jag har hört, att de finnas, som anse riksdagshuset icke vara af beskaffenhet att böra läggas i jernbredd med det kongl. slottet. Jag åter tycker för min del, att det vore en vacker tanke, om man kunde på samma gång utpeka hemvisten för så väl den ena som den andra statsmagten. Hurudant intryck skulle det åter göra på den resande, om han, efter att hafva sett och beundrat det kongl. slottet, frågade, hvar håller då Riksdagen hus? och då blefve visad en byggnad, försedd med en puckel, som låge inträngd mellan Riddarholmskyrkan och ångbåtskajen, och som endast åskådaren från södra bergen kunde överblicka. Jag kan icke finna annat än en vacker tanke deruti att, då en så lämplig plats som Helgeandsholmen finnes, lägga dessa tvenne för det allmänna betydelsefulla byggnader intill hvarandra. Det är därför som jag med fullaste öfvertygelse yrkar bifall till utskottets betänkande, och jag fruktar alldeles icke vare sig samtidens eller framtidens dom. Jag tror tvärtom, att den dom samtiden fäller är ganska sträng öfver dem, som syfta derhän att, sedan Riksdagen efter årslångt arbete kommit till ett enigt beslut, detta på krokvägar skall rifvas upp igen. Jag har många gånger varit med om att icke få min vilja fram i Riksdagen, men det har aldrig fallit mig in att på hemliga omvägar komma ifrån ett i grundlagsenlig ordning fattadt beslut. Jag har vetat bära respekt för ett

sådant, och påtryckningar eller önskingar, kommande från hvilket håll som helst, hafva ej på mig inverkat; icke heller skola de denna gång på mitt yrkande inverka.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.*

(Forts.)

Herr Nyström, Carl: Jag ber om tillåtelse att få bemöta ett par yttranden, som förekommit på förmiddagen. Jag anhåller då först att få vända mig mot friherre Barnekow. För honom är tydligen i denna sak nyttans synpunkt den afgörande, och kostnaden det viktigaste elementet, men han var tveksam och kritisk och ville icke låta sig öfvertyga, att man skall vinna någon besparing genom att fästa afseende vid reservanternas förslag. Men det är då väl alldeles visst, och det måtte väl den ärade talaren medgifva, att, om man skulle inskränka sig till hvad här i dag omnämnts, eller att endast inrätta de 4 platser, som komma att erfordras i kamrarne, och sedermera nödtorftligen förbättra ventilationen, således en kostnad af allra obetydligaste slag, då åtminstone skulle man bespara åtskilliga millioner. Sedan kunde man ju vänta med den mer eller mindre fullständiga ombyggnaden här på platsen, och man skulle alltid vinna mer eller mindre inom det maximum jag talat om. Man har sagt, att det skall styrkas, huru mycket man skall kunna vinna. Detta är dock icke deras åliggande, som inskränkt sig till att yrka revision. Att de planer, som framlagts af reservanterna och som för resten omtalats äfven från andra håll, äro tillräckligt allvarliga, hafva tillräckligt god grund för att förtjena att undersökas och utredas i samband med den nyupptagna tanken, att Riksdagen skall stanna der den nu befinner sig, torde icke kunna förnekas; och detta är allt hvad vi skulle behöfva säga, ty deri ligger tillräckligt skäl att bifalla reservationen.

Beträffande herr Törnebladhs anförande, så har det egendomliga inträffat, att, medan han citerat Scholander, min affidne kusin och svåger, såsom auktoritet för skönhetsliniens dragande mycket längre åt öster, så har herr Björnstjerna å sin sida anført Scholander såsom auktoritet för ett icke byggande eller ett minimum af byggande åt vester. Nog var Scholander en mångsidig man, men jag tviflar på, att man skulle kunna tillskrifva honom så sins emellan stridiga meningar eller omdömen. Jag tror han skulle förvåna sig öfver, om man stödde sig på hans auktoritet för att befordra detta framskjutande af byggnaden, sådan den nu är tilltänkt, längre åt öster. Om han vetat, att det vore fråga om att på detta sätt skjuta fram längre åt öster en byggnad, som skulle blifva 78 fot till taklisten och 84 fot till takåsen, tviflar jag på, att han varit med derom. Men det gäller om detta som om så mycket annat, som här i dag framdragits, att man icke besinnar, att nu har man fått upplysning om byggnadernas verkliga höjd och massa, något som man icke känt vid föregående spekulationer. Då har man trott, att det icke vore så farligt, att det icke handlade om en sådan jettebyggnad, och man har låtit sig nöja. Men nu ter sig saken annorlunda, då man vet hvad det gäller, och nu kräfväs andra undersökningar och andra skäl.

Derefter yttrade herr Törneblad, att jag någon gång under 1893 skulle hafva sagt, att om några fönster på slottsfasaden skymdes, så måtte det icke vara särdeles farligt, ty icke skulle Zettervall hafva

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

afgått för en sådan bagatell. Jag blef ytterst häpen öfver att jag skulle hafva sagt en sådan dumhet och skyndade att se efter i protokollet, som herr Törnebladh under sitt argumentsökande genomforskat, och fann naturligtvis, att detta var ofullständigt citeradt. Der står på följande sätt: »emellertid säger herr Törnebladh att det icke är så farligt, det skymmer endast bort två eller tre slottsfnster. Man kan vara öfvertygad att öfverintendenten Zettervall icke bortgick därför; det finnes nog svårare olägenheter, derom kan icke råda tvifvel». Detta betyder enligt vanlig mensklig uppfattning, att stenmassornas framskjutande 6 meter åt öster icke blott medför den påföljden att skymma ett par af slottets fnster, utan andra af än svårare art, hvilka förmått Zetterwall att afgå. Det faller af sig sjelf, att en så betydlig framskjutning af den kolossala stenmassan måste hafva andra påföljder än »två à tre» slottsfnsters skymmande.

Herr Törnebladh har vidare sysselsatt sig med den s. k. vattenafloppsfrågan och mycket riktigt talat om att det vore en sak, som är under rättslig utredning, men att den i dag tagit ett steg framåt. Jag tror det, men jag ber att få påminna om hvad herr Törnebladh vet, att det är två vattenfrågor, som äro på tal; den ena der strandegarne längs uppåt Mälaren äro målsegare, den andra endast rörande Stockholms stad. Den ena är efter hvad jag tror lättare, den andra är ytterst invecklad. Det är den lättare, som tyckes nära sig sin lösning; huru det går med den andra, vet man icke. Slutligen kommer jag till det, som jag anser vara det viktigaste af hvad han sagt, och det är den kritik öfver förslaget att behålla riksdagshuset på dess nuvarande plats, som ligger i herr Törnebladhs påminnelse om bottenytan. Jag märkte ganska väl, då han med sin vanliga talang framstälde denna sak, att den gjorde en betydande verkan. En och annan sade, att saken ju var omöjlig; husen skulle ju taga upp 67,000 qv.-fot på Helgeandsholmen, der de äro tilltänkta att förläggas, och man finner denna plats ändå för trång. Huru skulle de då kunna rymmas på en plats, som är 41,000 qv.-fot? Men hvad man afsett att inrymma på Helgeandsholmen öfver en bottenyta af 67,000 qv.-fot innehåller dock mycket som aldrig skulle komma hit; det är först och främst hela riksgäldskontoret, som aldrig skulle komma hit, och vidare justitieombudsmansexpeditionen, som heller aldrig skulle komma hit, och dessa afprutningar, i sig sjelfva betydande, äro ingenting i jemförelse med de kolossala vestibuler m. m., som skulle i Helgeandsholmsbyggnaden inkräkta på området, men som vid en ombyggnad på härvarande tomt skulle betydligt inskränkas. De äro så enormt stora, att de i och för sig mer än väl förklara skilnaden. Men frånräknas nu också som sagdt det område, som behöfs för justitieombudsmansexpeditionen och riksgäldskontoret, är alldeles tillräckligt förklaradt det faktum, att Riksdagen i och för sig, som möjligen skulle hafva ondt om plats, åtminstone icke för mycket plats på sin del af de 67,000 qv.-foten på Helgeandsholmen, har fullt tillräcklig plats på det ställe der den nu är. Jag ber för resten herrarne tänka på en sak, hvarvid inga uppgifter om kvadratfotsområde eller byggnadsauktoritet behöfvas. Det torde nemligen vara för hvar och en alldeles klart, att man kan fullständigt gradera de behof, som i Riksdagens nuva-

rande byggnad skulle tillgodoses. Inskränker man sig till ett minimum, det vill säga till att endast sätta hit de två platser som komma att behövas i Första Kammaren och de två platserna i Andra Kammaren, så måtte väl i alla händelser det område räcka, till som vi nu hafva att förfoga öfver. Vill man gå vidare och göra en tillbyggnad för inrymmande af två fullt tillräckliga och mönstergilla plenisalar, men stannar vid detta, så behöfva herrarne blott kasta en blick på de rymliga, tomma gårdar, som ligga här utanför, för att finna, att äfven för detta behof finnes utrymme. Således räcker naturligtvis området här till för Riksdagens särskilda behof, om man afsöndrar alla dessa lokaler, som i den nya planen kräfva så ofantligt utrymme. Emellertid är förhållandet, att äfven om man tager steget fullt ut och besluter sig för att här uppföra en helt ny riksdagsbyggnad, dock med uteslutande af riksgäldskontorets och justitieombudsmans-expeditionens lokaler, så finnes här område äfven för denna byggnad. Jag skall icke inlåta mig på detaljer, jag blott hänvisar till gymnasiehuset och vidliggande mark. Men detta behöfver jag icke sysselsätta mig med, ty jag tror icke att någon af oss, som äsyftat en *besparingsåtgärd* och en nära till hands liggande och lätt utförd åtgärd, har tänkt sig annat program än att bereda fullt tillfredsställande plenisalar med deras tillbehör. Det är klart, att dertill räcker härvarande område mer än väl, det är mycket mer än nog; herrarne hafva från »sammanbindningsbanan» sett dessa områden, gårdarnes utrymme. Frågas, om icke riksdagsmännen der böra få rum, synnerligast sedan deras antal blifvit begränsadt, det sista en tillkommen faktor, som förr icke kunnat, men nu kan och bör tagas i beräkning vid uppgörande af planer för ett riksdagshus. Jag vidhåller således, i trots af herr Törnebladhs lockande utredning och ganska allvarsamma kritik, att hvad som behöfves, finnes här, och skulle man vilja hafva hit äfven så mycket, som afses att förläggas på Helgeandsholmen, så går det också för sig; men derpå tror jag ingen tänker, särskildt hvad justitieombudsmansexpeditionen och riksgäldskontoret beträffar. Men nu har man sagt: om man afsöndrar dessa två, och lägger riksdagshuset här, hvart skola de då tagas vägen? Jag vet, att det är en ganska utbredd tanke, att det är nödvändigt att förlägga riksgäldskontoret i samband med riksdagshuset. Jag inser icke denna nödvändighet. Låt oss emellertid antaga, att det nuvarande riksgäldskontoret skulle utrymmas för andra ändamål, och riksgäldskontoret sedan förläggas tillsammans med riksbanken; det har då redan upplysts, att dertill behöfvas c:a 1,000 qv.-meter utöfver den yta, banken skulle intaga på Helgeandsholmen. Det skulle då för detta tillägg icke behövas någon påbyggnad, som skulle utsätta sig för den kritik, som på förmiddagen gjorde sig gällande mot de höga byggnaderna. Och det torde herrarne något hvar se, att en ökning af bottenytan med 1,000 qv.-meter utan ökning af höjden är i och för byggnadens storhetsverkan af alldeles försvinnande betydelse, att den saken således låter sig mycket väl göra, att behålla riksdagshuset här och lägga riksbanken och om man så vill riksgäldskontoret och justitieombudsmans-expeditionen på Helgeandsholmen. Man får då tillfredsställande byggnader på båda hällen, och ingen fara blir, att de på Helgeands-

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

holmen skulle på något afsevärdt sätt skymma slottet, hvilket dock är det argument, som börjat göra sig gällande såsom det starkaste, det hörde man på förmiddagen. Och det lider intet tvifvel, att detta skäl skall växa i styrka.

Jag skulle hafva åtskilligt att säga om dessa möjligheter. Herrarne torde veta, att det redan finnes en skiss uppgjord till detta mindre hus, detta bankhus på Helgeandsholmen, och der finnes hvad som måste finnas vid hvarje sådant hus, der finnes utrymme för planteringar och promenader, der finnas icke dessa erbarmliga kanter eller kantgator, hvilka äro ett af de värsta dragen hos dessa byggnader, som man vill tvinga på svenska Riksdagen.

Friherre Klinckowström yttrade en sak, som jag icke kan låta passera oanmärkt, huru gerna jag än skulle se, att jag sluppe röra dervid. Friherre Klinckowström säger ofta i denna kammare åtskilligt, som icke blir motsagdt, och det har väl sina skäl, men denna gång är något sagdt, som måste motsägas. Den ärade talaren har två gånger förklarat, att hos dem, som drifvit på revisionens sak, har det legat något syfte under af mörk, misstänkt art. De män, som äro utsatta för dessa mörka misstankar, äro väl egentligen konstnärerna, som med sin auktoritet icke fallit herr baron i smaken. Jag ser och hör nu att talaren syftar högre upp. Om så är, tänker jag, att man der nog lär kunna försvara sig. Men talaren har icke nämnt, hvilka han menar. Jag tillåter mig dock tro, att eftersom den insats i frågan, som gjort sig mest bemärkt, är konstnärernas, måste insinuationen väl gälla dem. Jag skulle då vilja fråga, om den ärade talaren känner dessa män, och fråga, om han känner den ställning de intaga icke blott som konstnärer utan äfven som medborgare? Och jag hemställer, om han har rätt att tro något sådant om dem, att förutsätta sådana bakom liggande motiv? Skulle man icke kunna antaga, att deras uppträdande vore förestafvad af ett oegennyttigt nit för derast konst, för deras lifsuppgift? Jag älskar att tro det! Jag tror, att dessa män — det är många af dem, som äro medlemmar af konstakademien, och äfven de öfriga bära namn, som i vårt samhälle ställas ganska högt — borde stå öfver en sådan misstanke, som att deras uppträdande dikterats af klandervärda skäl. Jag beklagar emellertid, att en sådan misstanke kastats ut utan att ega någon grund. Då de icke här kunna försvara sig, är det så mycket origtigare att tillvita dem dåliga syften. Jag tror mig med afseende å dessa personer kunna säga, att anklagelsen är fullständigt oberättigad. Att ingen tror på anklagelsen faller af sig sjelft. Men det allra bästa är, att ingen vet, hvad den egentligen gäller. Jag älskar tro, att friherre Klinckowström icke sjelf vet det.

Härefter ber jag att få säga ett ord till herr Björnstjerna, dervid börjande med att tacka, derför att herr Björnstjerna visat ett tillmötesgående, som i denna sak är värdefullt. Men jag kan ändå icke underlåta att anmärka, att herr generalen två eller tre gånger ordade om att holmen egentligen vore afröjd; naturligtvis menades dermed icke för tillfället, utan för framtiden. Ja, är det rätt att kalla Helgeandsholmen afröjd, som till en sammanlagd areal af 100,000 qv.-fot är bebyggd med hus, hvars hufvudmassa är af beskaffenhet

att nå 84 fot i höjd och på tre sidor icke lemnande annan mark upptagen än de bedröfliga 20 fot breda strandremorna. Att på ena sidan af den lilla holmen hafva en fri plats, synes mig vara en ringare fördel än annars fallet vore, då man på den andra har en sådan byggnadsmassa som riksdagshuset. Icke heller är det någon vinning, som kan motväga belamringen eller beräknas såsom ett utbyte, om man får en afschaktning af det ena hörnet af holmen, hvarigenom vattendraget blir rakt. Ja, är det någon tröst att få ett rakt vattendrag med afloppsdikets typ? Något för skönhetssinnet tilltalande tycker jag icke ligger häri.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Derefter har talats om att utfyllningen i det grunda vattnet skulle hafva mindre betydelse. Huru pass grundt vattnet är, der utfyllningen skall göras för riksbanken, derom tror jag att vi få bättre upplysning, då vi komma till pålningarna.

Vidare har sagts, att en viss del af reservationen skulle kunna vara något att tänka på. Man måste med erkänsla taga vara på hvarje tillmötesgående, som kan bereda en om än aldrig så aflägsen möjlighet att komma till förbättring i den sak, som är i fråga. Jag ber derför att få upprepa uttrycket af min tacksamhet till general Björnstjerna.

Jag tänker Första Kammaren vid denna tid på dagen skall hålla mig räkning för om jag icke ingår i kritik af herr Liss Olof Larssons långa tal. Gud skall veta det fattas icke anfallspunkter. Men det blefve för långt och längre än saken kanske kunde förtjena, ty icke har väl egentligen någon öfvertygats af herr Larssons anförande; och det tror jag väl också knappast var meningen. Men ganska märkvärdigt är, att det var första gången under denna förhandling som den frågan på allvar togs fram, att det skulle vara en sådan synd att upprifva ett redan fattadt beslut af art som det föreliggande. Jag får säga, att vore det tal om att ändra ett politiskt beslut, ett beslut, på hvilket ett helt politiskt system hängde, då kunde en sådan invändning gälla. Men jag hemställer, huru vida det är klokt, om, i en ren hushållsfråga, der man finner, att man räknat fel och gjort sina förberedelser origtigt, man icke vill ändra och taga det som visat sig bättre och billigare, utan säger: jag vidhåller det som blir dyrare och sämre, derför att jag fattat beslut i saken. Om en enskild man vill bygga en lada, och han får veta, att grunden, der han ämnat lägga den, icke duger, utan att ladan skulle blifva illa belägen och dålig, men han i alla fall bygger den der, emedan han en gång beslutat sig derför, så skulle man icke säga, att den mannen vore en karaktersfast, utan en oförståndig man; och samma betraktelsesätt har jag, då det gäller en sådan ren hushållsfråga som denna.

Herr Liss Olof Larsson har fört en lång polemik om Tessin och hvad han skulle hafva svarat på dessa spörsmål. Ja, det är icke godt att veta, och icke lär talaren kunna upplysa oss derom. Sedan har herr Larsson sagt, att nu äro vi målet nära. Hvad menar han med detta mål? Naturligtvis kan han icke mena annat än ett godt mål. Men det är det jag vill bestrida, att målet är godt. Kan man visa, att målet är dåligt, så är det ingen förmån att stå detsamma nära.

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. (Forts.)

Då är det tvärtom skäl att börja med en ny pröfning, som kanske med ör ett bättre resultat.

Herr Liss Olof Larsson har (denna gång med utsatt adress) rättat mot konstnärerna, också han, en förebräelse och sagt, att det skulle vara af brist på göromål och beställningar som de sysslat med denna sak. Äfven han vill icke släppa fram den tanken eller anse det möjligt, att de handlat af nit, allvarligt nit och hänförelse för sin konst och dess problem. Hvarför tänka så illa om dem? Herr Larsson är sjelf en mångfrestande man. Icke säger man, att han försöker allt detta myckna, därför att han har brist på göromål!

Slutligen blef det hans lott att komma med det utnötta talet om dessa varietéer, hvilka jag trodde vi denna gång skulle slippa; men in i diskussionen skulle de dock, derom har herr Larsson dragit försorg, fastän icke den ringaste tanke torde hafva varit på dem i samband med Helgeandsholmen. Han ville visserligen icke sjelf tro på att de skulle komma, han citerade endast dem som trodde. Till sist trodde han dock också sjelf, att de skulle komma, och han beskref, huru der skulle vidtagas anstalter, som kunde jemföras med dem, som komme att vidtagas för riksdagshuset. Bland annat fick man höra talas om asfaltgolf, som bredde ut sig vidsträckt; men dessa torde då icke kunna skymma slottet åtminstone.

Sedan hörde vi vår ärade vän herr Liss Olof Larsson gifva sig in icke endast på estetik, dervid begagnande många och svåra ord ur främmande språk, utan han gaf sig in på det som är ännu mycket konstigare, nemligen symboliken, och talade om förhållandet mellan folkmagten och konungamagten och deras ömsesidiga byggnader. Och vidare kom han in på en rent estetisk kritik — som var afsedd, jag vet icke för hvilken tidskrift — om huru de i fråga satta byggnaderna här på Riddarholmen och deras arkitektonik skulle te sig och de synpunkter, från hvilka de borde betraktas, nemligen från södra bergen. Jag tror icke, att vår högt ärade kamrat herr Liss Olof Larsson har framtid såsom konstdomare.

Detta, mine herrar, må vara nog. Det allvarliga ligger uti ett bemötande af påståendet, att denna plats, der vi nu befinna oss, icke skulle duga såsom plats för riksdagshuset. Jag begär icke, att man utan vidare skall antaga reservanternas eller några andra uppgifter. Jag begär blott, att man anser förslaget så allvarligt och innebära sådana möjligheter, att det kan anses förtjent af en pröfning. Och jag begär, att hvad jag här sagt må anses som skäl för yrkande om bifall till reservanternas förslag.

Herr Nyström, Thomas: Den fråga, som föreligger, upptager ordnandet af ett riksdagshus antingen här eller på Helgeandsholmen.

En ärad talare har nämnt, att uti en byggnad, uppförd enligt komiterades förslag, skulle det blifva för trångt och för mörkt. Om det icke är samma program, reservanternas uppställt, ja, då hafva vi icke alls att befatta oss med deras reservation, men de säga ju tydligt, att de vilja hafva ett tidsenligt och ändamålsenligt inrättadt riksdagshus å samma tomt, der riksdagshuset nu ligger. Låtom oss jemföra förhållandena! Den föreslagna byggnaden å Helgeandsholmen

har en längd af 105 meter och samma bredd som Riddarholms-tomten, hvilkens hela längd dock endast uppgår till 63 meter. Är det väl då möjligt att vid utförandet af samma program å tvenne lika breda tomter erhålla större utrymme i en betydligt kortare byggnad? Den nuvarande tomten måste naturligtvis utvidgas till 105 meters längd, om samma byggnadsplan skall erhållas å ena och andra stället.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Det må tillåtas mig söka utreda, huru vida reservanternas uppgift om möjligheten att göra en besparing af två millioner kronor genom frågans lösning på af dem angifvet sätt är riktig eller ej.

Riksdagshuskomiténs kostnadsförslag upptager för riksbanks- och riksdagshus samt schaktning, pålning och kajreglering jemte oförutsedda utgifter en approximativ kostnad af 6,030,000 kronor.

Reservanterna deremot uppställa följande beräkning:

Riksbankshus, som jemväl bör inrymma riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen, med undergrund och en bro	kronor 1,800,000
Nybyggnad å den nuvarande tomten af ett nytt riksdagshus	„ 1,700,000
I följd af nuvarande riksdagshusets rifning anse reservanterna, att arbetslokaler förloras till ett värde af (Riksdagshuset värderadt till 800,000 kronor)	„ 425,000
	<hr/>
	Summa kronor 3,925,000.

Då högst väsentliga felräkningar vidlåda detta kostnadsförslag, anmärkas följande hufvudsakliga brister deruti, hvarjemte ordnandet af kajer och gator m. m. upptages på sätt, att ett afslutadt arbete må erhållas. Kalkylen grundar sig på tillgängliga handlingar och skall, der nödig utredning saknas, i allo uppställas till reservanternas fördel, på det att ingen befogad anmärkning må kunna göras deröfver, att man räknat till deras nackdel.

Gymnasiehusets värde	kronor 200,000
Inlösen af 15,960 □fot gata	„ 287,000
	<hr/>
	kronor 487,000
Riksdagshuset kostar enligt riksdagshuskomiténs beräkningar ...	„ 3,150,000

Afdrages härifrån:

dels reservanternas kostnadsbelopp för samma byggnad .....

kr. 1,700,000

dels hvad af dem disponerats för öfverflyttande till riksbankshuset af lokaler för riksgäldskontor och justitieombudsmansexpedition ...

„ 240,000

„ 1,940,000

---

skilnaden mellan dessa belopp utgör kronor 1,210,000.

Ifrågasatt
 uppskof med
 byggande
 af nytt riks-
 dagshus
 m. m.
 (Forts.)

Till schaktning, pålning och kaj-
 reglering har komitén upptagit kronor 1,720,000
 Denna post bör minskas med:

dels det belopp, som
 reservanterna ta-
 git i anspråk till
 riksbankshusets
 undergrund och
 en bro ..... kr. 400,000

dels den besparing,
 som bör vinnas i
 följd af byggna-
 dens förläggande
 till holmens land-
 fasta del ..... „ 620,000 „ 1,020,000

Öfverförda kronor 1,697,000.

skilnaden mellan dessa belopp utgör kronor 700,000.

Denna senare summa lär väl blifva väl behöflig för
 att komplettera reservanternas förslag med strand-
 utjemningar och kajer å Helgeandsholmen, en
 bro i Drottninggatans förlängning öfver södra
 strömgrenen, utflyttning af kajen å Riddar-
 holmen och strandutfyllningar i sammanhang
 dermed, grundförstärkningar och pallsprängnin-
 gar å sluttande berg för nya riksdagshuset, pla-
 nerings- och stensättningsarbeten m. m.

Summa resterande kostnadsbelopp kronor 2,397,000.

Lägges härtill hela den af reservanterna beräknade byggnadssum-
 man 3,925,000. erhåller man ett totalbelopp för utförandet af deras
 förslag af 6,322,000 kronor, under det att komiterades endast uppgår
 till 6,030,000 kronor. Häråf inses, att i stället för en besparing af
 2 millioner leder reservanternas förslag till en brist af i rundt tal
 300,000 kronor.

Läget å Riddarholmen lär väl dock kunna tillåta en del för-
 enklingar uti byggnadens yttre arkitektur, med deraf följande min-
 skade utgifter. Af denna anledning torde bristbeloppet kunna ned-
 bringas inom sistnämnda summa.

Att endast lägga ett i stället för två hus å Helgeandsholmen är
 ett ämne, som bereder ganska ringa fördelar, men medför vida större
 svårigheter, än man i allmänhet tänker sig. Detta synes äfven en af
 motionärerna hafva insett, enär han uti sin motion föreslår att låta
 Drottninggatans fortsättning gå bågformig öfver holmen, men deremot
 såsom reservant uti utskottet anser, att staten endast skall vidkännas
 kostnaden för anläggningen af en bro i samma gatas förlängning,
 hvilken bro skulle hafva sin hufvudsakliga betydelse såsom under-
 lättande trafiken till riksbanken. Är det detta senare man afser med
 den nya bron, bör väl bankbyggnaden läggas midt för och vinkelrätt
 emot densamma, men då omöjliggör bankhuset, tillökadt med riks-
 gäldskontorets och justitieombudsmansexpeditionens lokaler, för all

framtid en ändamålsenlig trafik öfver holmen mellan norr och staden inom broarne, på samma gång som detsamma kommer att i väsentlig grad bortskymma slottet.

Till min, likasom de flesta af herrarnes glädje, hafva vi sett, att en stor del arkitekter med frimodighet uttalat sina åsichter uti denna byggnadsfråga, men jag beklagar dock, att de endast tagit steget till hälften eller till sönderrifvande af planen för ett fattadt beslut, men ej gifvit någon ledning för läggandet af endast en byggnad å holmen.

Vill man med hjälp af plankartor och byggnadsritningar försöka placera riksbanken utan att sträcka sig till sjöområdet, så ser man, att byggnadstomten begränsas i vester af nuvarande strandlinien och i öster af den s. k. skönhetslinien. Detta område styckas dock i två delar af Drottninggatans förlängning öfver holmen, hvilken naturliga trafikled ej bör för all framtid förstöras. Det skall då lätt inses, att annan byggnadsplats ej erbjuder sig än öster om nämnda gatulinie eller just det läge, som gifvits åt riksdagshuset. Bankbyggnaden, tillökad med de lokaler, reservanternas vilja i densamma inrymma, skall här lemna skönhetslinien fri och medgifva en något större utsigtsvinkel från vestra sidan mot slottet, enär bankhuset skulle springa cirka 12 meter mindre fram åt söder än riksdagshuset. Detta är visserligen fördelar, hvilka dock blifva ganska ringa emot den stora förlusten af riksdagshusets byggnadstomt.

Uppföres endast riksbanken å Helgeandsholmen, skall kostnaden därför för staten uppgå till:

tomten med inberäkning af de belopp, som dels utgått till hofstallbyggnaden med upplåtelse af tomt därför på artilleriplanen, bazarbyggnaden och tvättinrättningen, dels erfordras för kajer, broar, m. m.	kronor 2,500,000
byggnaden med undergrund	„ 1,600,000
	<hr/>
	Summa kronor 4,100,000.

Det synes af dessa siffertal, att ingen rimlig proportion finnes mellan kostnaden för tomt och byggnad. Jag vågar därför antaga, att om en proposition inkommit till Riksdagen om en riksbanks uppförande enligt anförde kostnadsberäkning, skulle densamma knappast kunnat påräkna någon enda röst.

Huru ofta har man ej sett, att väldiga agitationsstormar hopdragit sig mot planer till större företag af ovanligare art, men att den lugna åskådningen tagit ut sin rätt, när allt hunnit fullbordas och de befarade olägenheterna befunnits öfverdrifna. Flera exempel derå skulle kunna anföras, men jag vill endast anföras ett par. Under kejsartiden beslöts att uti Paris framdraga några gator öfver en del af Luxembourgparken, hvilken till följd häraf skulle i viss mån förminskas. Hela den franska hufvudstaden reste sig med harm här emot, men helt snart tystnade anmärkningarna, och olägenheterna uteblefvo. När Nils Ericson framkom med sitt förslag till sammanbindningsbanan genom Stockholm, uppväckte detta mycken motvilja, ty man befarade, att hufvudstadens gatutrafik skulle på betänkligt sätt afbrytas, och att jernvägsbroarne skulle hindra sjökommunikationerna samt skymma utsigten öfver de staden omgifvande vattnen

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifragasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. (Forts.) m. m., men efter företagets fullbordande har man endast spårat fördelarne deraf.

Tessins ritning till Helgeandsholmens ordnande visar en mycket hög karusellbyggnad längs östra sidan af en gata å holmens vestra del, parallel med nuvarande Norrebro, samt dessutom låga byggnader utmed holmens norra och södra strandgator. Äfven en af Gustaf III år 1781 approberad ritning angifver, att man ock vid denna tid var betänkt att ej obetydligt bebygga holmen.

Emellertid skulle ingen hellre än jag se, att den kunde förblifva obebyggd, men, då så stora summor nu blifvit nedlagda på densamma i afsigt att erhålla byggnadstomter för riksdagshusen, anser jag, att landets tillgångar ej medgifva vinnandet af detta önskemål.

Det har uttalats en åsigt, att en byggnad som slottet ej fördrager i osymmetriskt läge uppträdande medtäflare. Jag vill dock fråga, hvad gjorde man till förekommande att Gustaf III:s vackra fasad framför slottet, symetriskt uppförd med arffurstens palats, helt nyligen fick skatta åt förgängelsen? Detta förbigicks med tystnad.

I likhet med herr Björnstjerna tror jag, att man kan omreglera byggnaderna åtskilligt till deras fördel, t. ex. å riksdagshuset synes kupolen vara väl hög, och lär äfven kolonnaden behöfva tagas under ytterligare ompröfning. Jag är dessutom fullt öfvertygad, att komitén efter den uttömmande diskussion, som i dag egt rum, tillgodogör sig de berättigade anmärkningarna till företagets sanna gagn.

Till sist beder jag få fästa uppmärksamheten på den stora olägenhet, som skulle blifva en följd af reservanternas byggnadsförslag, nemligen att Riksdagen skulle blifva husvill under alla de år, som en nybyggnad å denna tomt tager i anspråk.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag

Herr Fränckel: Jag tror, att den erfarenhet, som vi alla i synnerhet i denna kammare vunnit om det sätt, på hvilket man i allmänhet har skyldighet att behandla ett af Riksdagen en gång fattadt beslut är sådan, att det vore illa, om någon vana skulle insmyga sig, som förändrade denna vana. För min del tror jag, att denna vana är sådan, att vi fritt och öppet, före ett besluts fattande, säga våra åsikter och att, när beslutet är fattadt, hvar och en försöker att af pluralitetens beslut göra det bästa möjliga. Denna vana tror jag icke heller att vi borde frånga i någon fråga. Men då frågar jag; mine herrar, huru är det möjligt att vid den fråga, som här föreligger, hvarom beslut fattades redan år 1888, för hvarje gång den här kommer fram, man blir allt ifrigare att söka en bättre lösning af frågan? Om jag jemför den behandling, som denna fråga rönte 1891, med den behandling, som kommit den till del i dag, så kan det väl icke bestridas, att intresset för frågan synes växa mer och mer, jag tror, att det är tvenne skäl, som betinga, att så många ledamöter i denna kammare vilja med uppmärksamhet följa debatten om detta beslut, ehuru det fattades redan år 1888. Det ena skälet är den allmänna önskan, som på båda sidor förefinnes, att man i denna viktiga fråga måtte komma till det *bästa* möjliga resultat. Det andra skälet är,

att beslutet af år 1888 ovilkorligen måste anses såsom förhastadt. Detta kan ju ursäktas.

Äfven jag tager mig friheten, på grund af den del jag tagit i detta ärendes behandling, att fortfarande yrka på reservanternas förslag. Jag tror, för min del, att det är så mycket viktigare, att så sker, som den fråga, som här föreligger, är, om jag så får säga, en Riksdagens enskilda angelägenhet, det är en Riksdagens hushållningsfråga. Pröfvar jag då, på hvad sätt Riksdagen har behandlat denna fråga i jemförelse med de många andra frågor, som förelegat Riksdagen, måste jag säga, att behandlingssättet är minst sagdt förvånansvärdt. Ty, mine herrar, om en kongl. proposition eller ett förslag i en eller annan form skulle framkomma till Riksdagen i det outredda skick, i hvilket denna fråga förelåg år 1888, vore det då tänkbart att Riksdagen skulle fatta beslut och ännu mindre att Riksdagen skulle kunnat till sina egna delegationer öfverlemna en sådan fråga utan någon som helst begränsning, vare sig i afseende på byggnadernas dimensioner eller i afseende på kostnaden.

Jag kan, för min del, icke finna, att under den korta tid jag haft äran tillhöra kammaren, att något ärende så löst fått passera kammaren. Det är så mycket mera förvånande, som det här gäller stora belopp, gäller viktiga byggnader och stora estetiska intressen.

Nu kan man ju säga, att då Riksdagen är beredd att öfvergifva sina gamla lokaler på grund af att dessa icke längre äro ändamålsenliga, och då Riksdagen vidare är beredd att åt riksbanken skaffa en för länge sedan behöflig bättre lokal, så ansåg man att, kosta hvad det vill, detta *måste* ske, och det skall ske. Men så hade man dock icke tänkt sig saken, då man i 1888 års beslut fastslog en *maximalsumma*, öfver hvilken dessa byggnader icke fingo gå.

Man kunde vidare tänka sig, att Riksdagen sagt: ja, det må kosta hvad det vill, bara det blir ändamålsenligt och vackert. Nu frågas, efter den utredning, som föreligger, om man kan anse någotdera af dessa önskningsmål kunna blifva uppfyllda, sådana som de nu föreligga. Jag kan, för min del, icke finna, att någotdera blifvit uppfyllt, och det är därför, som jag tagit mig friheten, att i år på samma sätt som 1891, tillsammans med en annan ledamot i det sammansatta utskottet yttra en afvikande mening i den reservation, som föreligger. Man kan icke bestrida, att, trots de stora förtjenster, som komiterade nedlagt på detta åttaåriga arbete, det dock kräfvades en annan, bättre, sakkunnigare utredning. Dessa komiterade ha behandlat Riksdagens beslut så samvetsgrant, att de förklarade det derhän, att Riksdagen beslutat, att det ovilkorligen skall läggas *tvēnne* hus på Helgeandsholmen, och att komiterade icke hafva någon anledning eller skyldighet, svårigheterna må blifva huru stora som helst, att framkomma till Riksdagen med några förslag, på hvilket annat sätt dessa svårigheter skola kunnat öfvervinnas. Reservanterna hafva trott, att denna utsträckta fullmagt åt komiterade är af behöfvat påkallad, och att utsträckningen af fullmagten skulle ligga deri, att man skulle tillse, huru vida icke de svårigheter och de olägenheter, som obestriddligen vidlåda det nuvarande förslaget, kunde öfvervinnas med möjligtvis lägre kostnader, men åtminstone med vida större säkerhet.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Det har icke varit reservanternas mening att i det föreliggande förslaget lägga fram någon sorts detaljeradt program i afseende på de förändringar, som böra ske. Man har förslagsvis kastat fram, att det vore önskvärdt att få endast ett hus på Helgeandsholmen och, i fall det skedde, en möjlighet förefunnes att ombygga det nuvarande riksdagshuset, allt baserat på att en utredning skulle börja och att denna skulle ske så, att alla de olika intressena blefvo tillgodosedda.

Jag skall icke besvära kammaren med att nu repetera, hvad som redan sagts i den föreliggande frågan, men diskussionen har visat, att intresset på begge sidor är så stort, att det väl kunde tarvas, att i detta fall det lemnades åt våra komiterade en ännu mera utsträckt fullmakt, d. v. s. att gifva dem i uppdrag att tillse, om icke möjligen någon korrigering eller komplettering af det år 1888 fattade ofullständiga beslutet kunde vara af behovet påkallad. När dertill kommer, att från de fleste sakkunnige, som kunnat uppsökas, erhållits den upplysning, att tvenne byggnader, sådana som de nu föreslagna, skulle komma att skada perlan bland landets byggnader, »det kongl. slottet», och jag dessutom ovilkorligen måste bestrida, att detta kan anses såsom ett uteslutande stockholmsintresse, som en talare på förmiddagen yttrade, utan detta intresse måste vara ett allmänt intresse, så kan jag icke finna annat, än att ett så beskaffadt uppskof på ett år, som nu begäres och som af reservanterna framkastats utan någon önskan hos dem att slå fast något visst program, skulle vara till ganska stor lycka för frågans slutliga lyckliga lösning.

Jag tillåter mig nu icke ingå i några detaljer i afseende å det föreliggande förslaget. Jag tog mig friheten att göra detta i den af mig afgifna reservationen år 1891, men jag anhåller, att man ville väl betänka den vikt, som denna fråga har, och att det beslut, som fattas, bör afse att föra densamma till den bästa möjliga lösning.

Jag tror därför, herr talman, att de bästa skälen tala för bifall till reservationen.

Herr Cederberg: Det är redan förut flere gånger under debatten påvisadt, huruledes de, som yrka bifall till reservationen, bestå af flere grupper. Dit höra de, som önska få Helgeandsholmen alldeles fri, dit höra också de, som tro, att Riksdagens byggnadsfråga kan lösas ändamålsenligare än genom det, som beslutades år 1888, dit höra också de, som tro, att frågan kan billigast lösas genom reservanternas förslag.

Jag tager mig dock friheten betvifla, att de herrar, som jag nu uppräknat, verkligen hafva anledning att ena sig om hvad reservanterna föreslagit. De, som önska få holmen fri, hvad skola de göra med ritningar till byggnad på Helgeandsholmen, byggnaden må nu inrymma endast lokal för riksbank eller riksbank i förening med lokaler för justitieombudsmansexpedition och riksgäldskontor? Naturligtvis ingenting! De åter, som finna sig uti att holmen icke lemnas fullständigt fri från byggnader, om blott dessa icke i nordvest och vester skymma utsigten till och från slottet, hafva heller ingen anledning att begära de i reservanternas första yrkande ifrågasatta ritningarna. Herr Nyström ruskar på hufvudet, och dock är det just

hans om, som gifvit mig anledning att framställa detta påstående. Herr Nyström yttrade på förmiddagen, att en bland olägenheterna af 1888 års beslut vore den, att i nordvest och vester utsigten till och från slottet skulle alldeles skymmas af de *beslutade* byggnaderna. Detta är fullkomligt riktigt. Men skulle det väl blifva bättre, om till holmen förlades ett bankhus, tillökadt med lokal för justitieombudsmans expedition och riksgäldskontor, såsom reservanterna föreslagit. Jag vågar påstå, att det blir derigenom icke något bättre. Man behöfver endast se på titelvignetten till herr Rubensons afhandling i det häfte, som i dag här återopats. Denna titelvignett upptager några gamla jemförelsevis låga byggnader, och dock skymma dessa slottet helt och hållet ifrån Vasabron. Om herrarne följa Vasabron och tänka sig, att på holmens vestra del läge en byggnad, med endast samma höjd som den på holmen nu befintliga trägruppens, skulle denna byggnad, från Vasabron och trakterna deromkring, skymma slottet ända upp till öfversta kanten. Men, säger dr Nyström, utsigten från slottets terrass — jag vet nu icke hvilken terrass han menar, men jag förmodar, att han åsyftar den framför norra fasaden — skulle skymmas totalt af 1888 års byggnader, och man finge icke se något af Mälaren, undantagandes den del, som skulle varda synlig i öppningen mellan det beslutade byggnadskomplexet och kanslihuset. Till precis samma del af Mälaren skulle utsigten från slottsterrassen varda inskränkt, om man på holmens vestligaste del uppförde en byggnad med samma höjd som den nämnda trägruppen, och lägre lärer reservanternas hus ej gerna kunna tänkas. Jag tror mig dermed hafva visat, att ej heller de, som tolerera sistnämnda byggnad å holmen, vinna något genom att följa reservanterna i afseende på deras förslag i första punkten. De få en ritning, ingenting annat och — kanske är det bara det de vilja hafva för att få frågan uppskjuten.

Kanske det då vore bättre att följa reservanternas förslag i deras andra punkt — något som kan förutsättas beträffande dem, som önska byggnadsfrågan *billigt* löst.

En föregående talare har dock påvisat, huruledes det ställer sig med billigheten, för den händelse man räknar på att å den nuvarande riksdagshustomten finna samma utrymme, som skulle finnas i den *beslutade* byggnaden. Det blir efter hans uträkning ingen besparing alls, och jag har kommit till samma resultat.

Jag vill icke nu ingå i detaljer i detta afseende, men jag kan säga, att reservanternas yttrande skulle hafva vunnit icke oväsentligt, om hela deras kostnadsberäkning varit borta.

Emellertid kunna reservanterna säga emot den ärade talare, jag sist åsyftat, att de alldeles icke yrkat på att på den gamla tomten vinna samma utrymme, som är tillämnadt i den nya byggnaden, utan endast det, som föreslogs af 1882 års statsutskott. Jag ber då att ytterligare få betona, hvad här en gång förut är yttradt i dag, att af detta statsutskott, som stälde sig ytterst välvilligt emot förslaget om tillbyggnad å gamla tomten, denna åtgärd tydligt och klart angafs vara en *provisorisk* åtgärd, icke en *definitiv* lösning af riksbyggnadsfrågan.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
nytt riksdags-
hus
m. m.*

Såsom synnerligen belysande i det hänseendet, ber jag att få uppläsa några rader ur det då arbetande statsutskottets betänkande. Utskottet säger: »Behovvet af ett helt och hållet nytt riksdagshus skulle genom det föreliggande förslaget vara för en följd af år undanröjdt. Den besparing eller räntevinst, som sålunda uppkomme genom möjligheten att uppskjuta en utgift, så betydande som den med uppförande af ett nytt riksdagshus oundvikligen förenade, synes väl förtjent att tagas i öfvervägande». Detta utskott har således tydligen sagt ifrån, att vi för en *definitiv* lösning af byggnadsfrågan måste bygga ett helt annat hus än det, som då var af utskottet förordadt och som nu är i reservationens andra punkt föreslaget; och de kostnader, som skulle sparas genom att följa reservanterna, de kostnaderna återstå i alla fall, så att de 844,000, som statsutskottet 1882 beräknade, eller 1,600,000, som reservanterna nu beräkna för det gamla riksdagshusets tillbyggnad, vore således helt och hållet bortkastade penningar, ingenting annat. Den omtalade räntevinsten, ja, den tror jag knappt vi skulle få se till, om vi låte narra oss till ombyggnadsförsöket. Af sparsamhetshänsyn har man således icke anledning att följa reservanterna i andra punkten af deras förslag.

Dernäst kommer jag till hvad reservanterna föreslå i den 3:dje punkten, nemligen att yttrande skulle inhemtas af Stockholms stad, huruvida staden vore villig att bekosta ordnandet af stränder, gator m. m. å Helgeandsholmen under förutsättning att endast den i första punkten af reservanternas förslag omförmälda byggnaden uppfördes å holmen. Jag ber dervid att få erinra om att Stockholms stad faktiskt en gång yttrat sig om denna fråga. Staden afgaf sitt yttrande den 10 januari 1878, således visserligen för 16 år sedan, men dock ett yttrande. Då yttrade stadsfullmäktige, att om endast riksbankshus skulle byggas på Helgeandsholmen, borde detta läggas vester om Drottninggatans förlängning, således *just på den plats, hwarest banken enligt riksdagshuskomiténs förslag skulle komma att förläggas*. Då frågar jag eder, mine heerrar, huru är det då möjligt att undvika det der vattnet, som tyckes förorsaka åtskilliga så mycken förskräckelse, att den ensam skulle vara nog för frångående af 1888 års beslut? Stå stadsfullmäktige kvar på samma ståndpunkt nu som 1878, är det ej möjligt att undvika det der vattnet, ty dit kommer man i alla fall, och förlagd dit skulle byggnaden ifrån vester skymma slottet fullt ut lika mycket som den beslutade byggnaden, nota bene för den, som håller sig på marken och ej på den höga nivå, på hvilken herr Nyström i förmiddags stälde sig, när han först betraktade riksdagshuset.

Emellertid kan jag ej neka, att, fastän jag är absolut motståndare mot reservationen, jag dock hyser någon tvekan att följa utskottet, enär en bilaga till dess betänkande hos mig väckt farhåga, att man nu verkligen är på väg att frångå en *del* af 1888 års beslut, nemligen i afseende på kostnaderna. Riksdagen beslöt år 1888, mig veterligen, att dessa ej skulle få öfverstiga 5 millioner — de som nu beräknas uppgå till 6 millioner och deröfver. Innan beslut fattas, vore det därför önskligt att få utredt, huruvida man tillmäter 1888 års beslut samma betydelse i kostnadsfrågan som i öfriga detaljer,

samt om, genom en nedsättning i de nu bekantgjorda anspråken i afseende å utrymme och byggnadernas derpå beroende dimensioner — beträffande dessa har Riksdagen aldrig fattat något beslut — kostnaderna kunna nedbringas inom det af Riksdagen fastställda beloppet, eller — om detta ej är möjligt, utan 1888 års beslut sålunda måste modifieras — huruvida sådant skall ske genom kostnadssummans höjning eller genom byggnadsplanens ändring exempelvis på sådant sätt, att bank och Riksdag inrymmas i ett gemensamt hus i stället för i två skilda. Ännu är så mycket kvar af tiden för Riksdagens sammanvaro, att utredning härom bör medhinnas, till och med om sistnämnda alternativ måste begagnas, enär åtminstone, enligt tidningarna, efter den beträffande byggnadsproblemets lösning utlysta täffingen inlemnades bland annat ett med pris belönadt förslag af signaturen »Cospetto», som dock aldrig lærer gifvit sig till känna och som innefattade förslag att sammanbygga båda husen. Jag antager, att detta förslag var åtföljdt af någon slags approximativ kostnadsberäkning, hvarför der alltså bör finnas någonting redan tillgängligt, med tillhjälp hvaraf man skulle kunna säga: om vi skola hålla oss inom måttligare kostnader än de 6 millioner, som nu beräknats, måste vi gå ungefär i den riktning nämnda förslag angifver — kanske också i någon annan.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Då vidare en talare på förmiddagen i dag yttrat, att han för sin del antog, att stadsfullmäktige skulle vara villige att göra något i saken, endast en fråga till dem framställdes, och han vidare uppgaf, att det vore så ordnadt, att svaret kunde följa så godt som omedelbart på en derom framställd fråga, förefaller det mig sannolikt, att vi på den tid som ännu återstår möjligen skulle kunna få dels ett yttrande från stadsfullmäktige, dels ock en utredning om de af mig nyss antydda spörsmålen, nemligen huruvida man skall modifiera 1888 års beslut i afseende på kostnaderna eller om det måste ske med hänsyn till byggnadernas storlek och anordning, och jag tror därför att det kunde vara lämpligt att i sådana syften återremittera ärendet till det sammansatta utskottet. Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka återremiss på betänkandet.

Efter detta anförande hördes rop på proposition.

Herr Wennerberg: Jag ångrar mig att jag ej redan i förmiddags begärde ordet, emedan jag hade verkligen beredt mig på ett utförligare anförande i denna fråga efter att hafva läst så väl hvad som blifvit skrifvet för som emot utskottets nu föreliggande utlåtande. Jag skulle då haft tillfälle att kunna särskildt betona de många yttranden, som afgifvits till förmån för den åsigt jag hyser. Det kan ej falla mig in att nu besvara kammaren med ett längre anförande. Jag skall inskränka mig till det allra minsta och genast angifva den ståndpunkt, på hvilken jag står. Den är ett bestämdt nej till hvad utskottet föreslagit. Jag vågar icke säga ett lika bestämdt ja till hvad af reservanternas är föreslaget, men trängd i det sista emellan ett ja och ett nej, och då blott det ena af dessa lemnar någon för-

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. (Forts.) hoppning öfver åt den åsigt jag omfattar, kommer jag att förena mig med reservanterna.

Här har en lång stund egentligen kritiserats enskilda personers och korporationers åsikter och åtgöranden. Om man går till väga på det viset i denna viktiga fråga, då fortsätter man och gör sig skyldig till hvad man förut klandrat, nemligen enahanda agitationer, hvilka hafva förut synts i tryck, både i broschyrform, i tidningarna och i särskilda pappersark. Jag tror dock, att kammaren borde i en så viktig fråga som denna både hafva höjt och än mer nu höja sig öfver ett sådant sätt att gå till väga. Hvad den enskilde har tyckt och kanske gått ifrån igen och kanske åter gått till — det rör mig icke. Men hvad som närmare rör mig är att se, hur man under fasthållande af sin egen ståndpunkt söker klandra den, som hela korporationer intaga, och jag tviflar på att ett lyckligt beslut i denna fråga kan komma fram, när man dervid helt och hållet trampar sakkunnigheten under fötterna. Sådant blifver händelsen om utskottets förslag antages.

Här kan ej från tidigare årsskiften och allt intill det sista nämnas någon enda arkitekt, som jublat öfver förslaget att lägga något statens hus på Helgeandsholmen — allra minst tvenne. Jag kommer i håg från mycket lång tid tillbaka, då denna fråga först var framme, att man ansåg det som ett uti en aflägsen framtid hägrande önskningsmål, att denna skönt belägna holme skulle planeras och, för att tala med stamfadern för vårt nuvarande konungahus, att den skulle ordnas till en slottspark framför slottet — ett förslag som var synnerligen välbetänkt, ej minst därför att det lemnade möjlighet öppen att en gång kunna få se det Tessinska mästerverket fullt klart och tydligt framstående. Det har allaredan lidit högst väsentligt derigenom att Norrbro lagts betydligt högre än nödigt var, till skada äfven i rent praktiskt afseende. Det kongl. slottets imponerande massa skall naturligtvis för åskådaren än mera förminskas, om på hvilken punkt som helst af Helgeandsholmen ett större hus blir förlagdt.

Man kan ju här hafva skäl att först framställa den enkla frågan, om riksdagshuset verkligen *kan* läggas der. Om mot hvar och ens förmodan denna fråga blefve med nej besvarad, ja, då vore ju hela saken afgjord. Det kan låta besynnerligt, att jag framställer ett sådant spörsmål, då vi redan hunnit så långt att vi börjat med arbetena å holmen under förutsättning att det *skall* läggas der. Men *kan* det läggas der? Jag vågar påstå — nej. Visst kan *ett hus* läggas der och ett ganska stort hus och ett ganska *vackert* hus; men här är fråga om *riksdagshuset*; och då man sätter i fråga art för *detta* ändamål offra millioner — hittills hafva de inskränkt sig till 5 — torde man hafva rättighet att så formulera denna fråga: Kan ett sådant riksdagshus läggas på Helgeandsholmen, att det tillfredsställer de första och väsentligaste fordringarna man måste ställa på ett dylikt? Jag vågar åter och än mera bestämdt svara nej.

Här har nämnts, att någon skulle hafva i klandrande ordalag yttrat sig om fullmäktige. Jag har ej hört något sådant och jag tänker icke heller själf uttala ett dylikt. Hos dem ligger ej felet. Men hvar ligger då felet? Hvar ligger skulden? Jo, mine herrar,

den ligger hos Riksdagen sjelf, och det är endast Riksdagen, som kan afhjelpa den olycka som år 1888 kom fram. Derigenom att man måste och borde lägga riksdagshuset på Helgeandsholmen och för slottets skull i sträckning på tvären och icke på längden blef det omöjligt att erhålla tillbörligt utrymme för husets långsidor, och detta skulle i stället ersättas genom att låta byggnaden intaga en sammanpressadt rektangulär form, till stor skada för den inre belysningen och ett ändamålsenligt anordnande af lokalerna. Den skicklige man, som vi hafva att tacka för de nuvarande ritningarna — hvilken för öfrigt är förtjent af allt beröm för den framställning han gjort — han fick sålunda ett olösligt problem att röra sig med, och under sådana förhållanden kan man ej vänta sig att få det resultat man för en så stor summa kunde hafva rätt att begära. De många arkitekter som yttrat sig i frågan hafva nästan alla förklarat, att här blir brist på ljus och på utrymme. Att grundarean är för liten upphjelpes ej dermed, att det blifver synnerligen högt till taket.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.*

När det förhåller sig så, kunna vi gerna nu svara ett beskedligt jo på den beskedligare frågan: kan då ej ett riksdagshus läggas der? Jo visst, det kan det. Kan ej Riksdagen fullgöra sina skyldigheter i detta hus? Jo förträffligt, kanske bättre än på det gamla stället. Blifva ej Riksdagens ledamöter inlogerade der så, som de hafva rätt och böra begära? Nej, det blifva de visserligen icke.

Man har med ett visst förakt yttrat sig från flera håll, företrädesvis från *ett*, om våra »arkitekter, teknologer och hvad de allt hetas», såsom det upprepade gånger lydde. Men nu är förhållandet med detta, såsom med hvarje annat stort byggnadsföretag, att det i sin innersta kärna är en *estetisk* sak. Har jag penningar tillräckligt och för något mitt enskilda syfte vill bygga, då behöfver jag kanske ej fråga så mycket efter de estetiska fordringarna, oaktadt vi dock hafva en byggnadsstadga, som i vissa fall sätter sig bestämdt emot uppförande af ett vanprydande hus. Huru mycket mera bör det då icke vara hvarje samhälle angeläget att tillse, att, då det gäller ett stort offer för en statens byggnad och för den vackraste platsen i landets hufvudstad, denna må uppföras så, att den åt hufvudstaden, åt Riksdagen, ja, åt hela landet skänker den estetiska glädje man med skäl kan hafva rätt att förvänta. Mig synes, att den saken borde vara för hvar och en temligen klar.

Det kan nu göras en annan fråga: Antaget att riksdagshuset *kan* läggas på Helgeandsholmen, *bör* det läggas der? Ja, der kommer ju estetiken påtagligen fram med sitt nej-svar. Vi veta ju alla, hurusom särskild under dessa dagar det ständigt framhållits, hvilket storartadt arkitektsvenskt mästerverk vi hafva i det kongl. slottet och huru det skulle förlora genom närheten till de projekterade riksbyggnaderna, äfvensom det omöjliga uti att åt dessa båda hus, förlagda der, gifva ett enhetligt, stilfullt och prydligt utseende. Skola vi ändock bygga der, låter det sig ej göra på annat sätt, än att det förtager en stor del af den effekt, som slottet kan och bör åstadkomma, och detta ingalunda till förmån för byggnaderna sjelfva, ty de komma alltid att spela en underordnad roll bredvid slottet. Men likasom en liten person i vissa ställningar kan skymma en större, skall äfven riks-

Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)

dagshuset få den ledsamma egenskapen att skymma slottet från vissa håll. Det skulle nemligen blifva skymdt från Vasabron och Röda bodarne för att ej nämna den än värre skada det skulle medföra genom afbrytandet af den fria utsigten öfver hela vattendraget. Genom riksdagshusets betydliga höjd blefve slottet från dessa punkter fullständigt doldt, och för att få njuta af det herrliga och fulla intrycket af slottet, skulle man nödgas placera sig på ett bestämdt ställe på Gustaf Adolfs torg.

Ett bevis på att just de personer, som haft med saken närmast att göra, ingalunda förbisett det estetiska krafvet i *några vissa* afseenden, utan funnit sig rent af bundna att fästa afseende dervid, är detta redan länge hörda tal om den s. k. »skönhetslinien» o. s. v. Och hvad betyder väl denna kupol på riksdagshuset? Är den måhända praktiskt nödvändig? Och dessa dyrbara storartade kolonner — äro de praktiskt nödvändiga? Nej, det är estetik, men — en malplacerad. Vore det hela på sin rätta plats, hade jag derom intet att säga, men på den plats, riksdagshuset enligt utskottet skulle komma att intaga, äro de en onödig lyx, som genom sin stilvidrighet gent emot slottet icke sjelf kan vinna något, men som gör att det senare för-loras i högsta grad.

Vi hafva under de senaste dagarne haft tillfälle få se yttranden af en mängd enskilda arkitekter, och det kan ej förnekas, att i en sådan fråga, som då det gäller uppförandet af ett riksdagshus eller i allmänhet ett stort och monumentalt hus, äro dock arkitekterna och inga andra de sakkunniga. Derfor hafva ock de personer, hvilka haft det svåra uppdraget att i detta fall gå Riksdagens ärenden, be-gagnat sig af och måst begagna sig af arkitekter. När sedan dessa arkitekters fria yttranden komma före, ja, då nödgas man åhöra, huru deras omdömen bagatelliseras under formen, att »det är en hop konst-närer, arkitekter, teknologer o. s. v. som bråka, och med dem hafva vi ingenting att skaffa». Man begagnade dem, så länge man partout ville hafva riksdagshuset stäldt på denna punkt och ej *kunde* undvara dem, men då de satte fritt och allvarligt ifråga lämpligheten af den föreslagna platsen, ja, mine herrar, då hade man ej längre behof af deras sakkunskap.

Förhåller det sig nu så med sjelfva riksdagshuset, att det enligt den uppgjorda grundplanen aldrig vunnit herrar arkitekters bifall? Ja, d. v. s. i afseende på denna yttra de sig alltid förbehållsamt så: nog kan det gå att der föra upp det. På samma sätt konstakademien, som på förfrågan, om det medförde någon fara för skönhetslinien vid framflyttningen af huset, gifvit samma undvikande svar: »någon väsentlig skada gör det ej». Svaret är tydligt: när det stora felet fått betydelse så oändligt litet — så gör det lilla föga. Detta är, mine herrar, ett mycket betänkligt svar åt hvar och en, som äflas att hafva riksdags-huset på denna plats.

Jag skulle vilja göra en fråga till, sedan jag nu gått igenom »kan» och »bör». Är det en *nödvändighet* att sätta sig öfver svaren på dessa två *frågor* och så modifiera »kan»? till *blåter det sig göra*? och »bör» till möjligaste öfverensstämmelse med sina egna förutfattade meningar och tycken? Ja, då kan man visserligen också försöka påstå, att det är alldeles nödvändigt. Men det är det klarligen icke.

Det heter i utskottets utlåtande, att utskottet finner ej motionärerna stödja sin framställning på några positiva bevis. Här yttrades äfven på förmiddagen af en aktad ledamot bland de komiterade, att det var ett hårdt tal att ej vederbörande skulle hafva gjort sin skyldighet och framlagt en nöjaktig utredning af frågan. Jo, sannerligen vill jag gifva dem det vitsord, att det hafva de visst gjort. Men äfven de voro bundna af Riksdagens beslut, och jag klandrar ej den af dem lemnade utredningen; men denna utredning har ledt till ett annat resultat hos mig än hos dem. Just denna utredning är hufvudmotivet för mitt nekande svar på frågan: kan huset läggas der? — Det *kan* ej, jag upprepar det, såsom ett fullt värdigt och fullt ändamålsenligt hus läggas der — det har utredningen gifvit vid handen. Nödvändigheten torde ej heller vara så stor, då det heter vidare i utskottets utlåtande: »då dessutom i motionerna saknas hvarje förslag till en bättre lösning af frågan» etc. Sant, men man skall ej begära af en motionär allt för mycket eller mer än man fäut af vederbörande förslagsställare. Han kan hafva framställt ett och annat hugskott, mer eller mindre dugligt — ett bättre förslag kan i en så stor fråga som denna endast tillkomma på grund af en komité utaf *sakkunnige*. Må man gifva herrar komiterade en vidsträcktare fullmakt än de fått af sina målsmän från 1888. Finge de en sådan, är jag fullt öfvertygad om att i denna stad, som ingalunda lider brist på stora och lämpliga platser, det skulle möta ringa svårighet att träffa på ett ställe tillräckligt rymligt för ändamålet, och hvarest man skulle kunna bygga sitt riksdagshus så, att riksdagsmännen skulle kunna säga: här sitta vi, som vi i sjelfva verket också böra sitta, såsom herrar, och ej såsom vi nu för tiden sitta; hvilket deremot i det allra närmaste skulle blifva förhållandet i det nu föreslagna huset — trots att det gjorts så högt till taket, under det att utrymmet vid pulpeterna i de nya plenisararne blifvit ej stort större än i de nuvarande.

Om nu enligt de sakkunniges mening riksdagshuset ej lämpligen bör läggas på Helgeandsholmen, och då det i allt fall ej kan läggas der annorstädes än längst ned på holmen, hvilket åter fordrar den betydliga utfyllning och pålning, för hvilken kostnadsförslag är uppgjort, men som helt säkert kommer att betydligt öfverskridas — förhåller det sig nu så, kan man med skäl fråga: är det rim och reson uti att på denna holme derjemte lägga en riksbank, om ock en *liten* riksbank — jag säger liten derför, att vi länge hört arkitekterna säga, att den får ej vara stort tilltagen, den måste göras så och så för att ej på något sätt skymma eller skada. Det tror jag icke är nödigt, och icke kan jag finna, att det är en synnerligen väl vald plats heller. Mycket illa vore det med två hus, men äfven om banken skulle ligga der ensam, är detta just icke särdeles önskvärdt. Hela dess praktiska betydelse beror helt och hållet på en dertill påhittad förlängning af Drottninggatan förmedelst en bro, som till all olycka mynnar ut, emedan den *måste* mynna ut någonstädes, midt framför departementshusets utgång, der trafiken från och till Myntgatan och Vesterlånggatan och Norrbro sammanstöter — ett alldeles förskräckligt arrangement för alla, som komma åkande från hvilket håll det vara må. Men den der bron är också i sig sjelf märkvärdig.

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)

Jag har i ritkontoret tagit reda på, att den del, som går från Drottninggatan och öfver till holmen, ej skall stödjas af någon pelare eller bärare i strömmen. Men huru kan den då få tillräcklig bärighet? Jo, man är rädd för att denne pelare midt i stora strömfåran skulle hindra vattenloppet, och därför skall det väl ordnas så, att bron får på landsidan det spänningsstöd, som erfordras och som kan göra precis lika nytta med vattenpelaren. Detta stöd skall således läggas i de kajer, som gå omkring strömmen och hvilka alla äro kända för sin dåliga beskaffenhet, uppkomna af hopade stenar. Skall det göras — det *kan* göras, derom är ej fråga — men skall det göras så det duger, blir det ett högst betydande kapital, som skall läggas ned äfven der. Vore man af med riksbanken på holmen, så vore man ock af med bron och hela talet om utfyllning af Helgeandsholmen, som i stället kunde afskäras och erhålla ungefär samma, ehuru större, form som Strömparterren. Den möjliggjorde då mycket lättare en sänkning af Norrbro, som förr eller senare måste komma i fråga, och man sluppe äfven ifrån hela kostnaden för förlängningen af Drottninggatan. Men att nu komma upp med något nytt förslag kan ej falla mig in. Hufvudsaken för mig och såsom jag tror för de herrar, som yttrat sig i samma rigtning, och kanske för ännu flere i kammaren, är *det* att få uppskof, hvarigenom det vore en möjlighet att tillse, om icke hela detta arrangement kunde ordnas på ett annat sätt än det nu föreliggande. Jag finner ej någon omöjlighet i detta, och med den utsträckta fullmagt, som vederbörande af Riksdagen på det viset kunde få att handla, och med tillhjälp af fullt sakkunnige personer, tror jag man skulle kunna lyckas. Jag skall visst icke höra till dem som säga: för mycket billigare pris, men jag säger: för lika billigt och kanske bättre pris, om vi sjelfva gå in på det, som de fleste arkitekter förordat. Det pris, som är utsatt på det nuvarande förslaget, är i min tro alldeles för lågt.

För min del skulle jag slutligen, i stället för att med reservanternas tala om en förfrågan hos stadsfullmäktige, vilja, om ett sådant arrangement, som jag anser för det bästa, kunde komma i fråga, helt enkelt såsom vilkor uppställa för Stockholms stad det bidrag, som den borde lemna i denna sak och som jag är nästan säker på att Stockholm *skulle* lemna med tanke på de ofantligt stora fördelar, som inom en ganska kort tid skulle återbetala hvad man kostat på i detta fall.

Jag skall icke längre uppehålla kammaren; men tillåten mig, mine herrar, att få repetera några ord. Hafven i betänkt vigten af att i qväll bestämma något, som ej i en långt framskjuten framtid utan genast nästa år skall framtvinga den förklaringen, att Riksdagen fattade ett beslut, icke stödt på någon sakkunskap.

Jag kommer för min del att rösta för reservanternas förslag för närvarande och hoppas, att om möjligt pluraliteten i denna kammare i en så vigtig sak som denna ville göra detsamma.

Herr Tamm, Hugo: Såsom ordförande i utskottet må det förlätas mig och vara tillåtet att upptaga några ögonblick med redogörelse för *utskottets* behandling af denna fråga. Den ärade talaren

Friherre von Krämer klagade öfver, att han greps af förfaran hvarje gång han gick öfver Vasabron vid tanken på de nya husen; han var dock nog lycklig att kunna undgå denna förfaran, om han tog vägen öfver Norrbro. Samma förhållande är ej med mig, då jag från alla håll varit anstormad med framställningar i detta ärende. Men, herr talman, jag har ej kunnat undgå att, vid iakttagande af det intresse, som har visats denna fråga och som föranledt de starka anlöpningar, som gjorts emot 1888 års af 1891 års Riksdag bekräftade beslut, göra mig den frågan: äro de, dessa anstormningar, framkallade af någon särskild estetisk andefläkt, som i vår materialistiska tid brutit fram, liknande den i det gamla Aten eller liknande den under renässansens bästa dagar, eller äro de icke måhända framkallade af en mera modern anda, som tecknats af en annan ärad talare, nemligen den anarkistiska anda, som genom att injaga skräck och kasta petarder söker kasta omkull och förderfva hvad den ej vill upprätthålla.

Sammansatta stats- och bankoutskottet har naturligtvis vid ärendets behandling endast haft att hålla sig inom de gränser, motionerna angifva, men samtliga dessa motioner kunna sägas vara sammanfattade i en, herr Themptanders — hvarför jag skall taga den till ledning vid mitt svaromål för utskottet — motionen betraktar hela frågan från en synpunkt, som i och för sig fullt berättigad dock kanske just är — frågans kärnpunkt — hvad som skulle bevisas i stället för att som premiss antagas. Den uttryckes sålunda, att 1888 års *beslut afsåg kongl. hof-stallets förflyttning* från Helgeandsholmen till artilleriplanen. På ett annat ställe nämnes, att »den motionär, hvilken har förtjensten att hafva föranledt Riksdagen att definitivt *gripa sig an med Helgeandsholmens befriande från derä förut befinliga byggnader* för att kunna användas för annat ändamål, föreslog icke i sin motion uppförande af två byggnader å holmen». Och reservanterna hafva ännu en gång betonat detta, då de förklara, att »den stor del af Riksdagens medlemmar hyste ett lifligt intresse för att *få Helgeandsholmen ordnad och bebyggd på ett densamma värdigare sätt*». Javäl, detta är en åskådning, nemligen att Riksdagen skulle ha fattat sitt beslut för att åstadkomma detta anordnande af Helgeandsholmen. Men för min del är jag öfvertygad om, att Riksdagen afsåg något annat. Den afsåg att få plats för riksbanks- och riksdagshuset. Och tror någon af herrarne — jag frågar det — att om en motion naket och oförtäckt föreslagit att utgifva de kostnader, som kräfdes för rubricerande af det målet, som af motionären särskildt framhållits, Riksdagen skulle hafva bifallit detsamma? Jag för min del tviflar absolut derpå. Men, säger man, Riksdagen har redan gjort detta; nu gäller att se till om man ej, fast man gjort en dumhet, kan undvika en annan; och reservanterna hafva i likhet med motionärerna ställt sig på ståndpunkten: uppskof på ett år. Jag har svårt att tro, att det blefve uppskof på blott ett år; det blefve säkert på många. Visar ej erfarenheten tillräckligt, att det icke går så obegripligt fort att först uppgöra dessa ritningar och sedan få dem kalfatrade af inhemska och utländska arkitekter, af teknologer, af konstakademien, af pressen och af den allmänhet i Stockholm, för hvilken den arade motionären särskildt uttalat så stora

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m.
(Forts.)

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. (Forts.)

sympatier och hvars estetiska omdöme han tillerkänner så ofantligt stort vitsord.

Men om man skall besluta uppskof, skall man väl först se till, innan man besluter det, om något dermed vinnes. Ja, säga motionärerna och reservanterna, vi kunna vinna bekvämligare lokaler för billigare pris. Men motionären själf erkänner, att de betydligt stegrade anspråken på utrymme af såväl riksdags- som riksbankshuset hafva *måst* tillgodoses. Han erkänner icke blott detta, att således husen måste vara större än det ursprungliga förslaget och så stora som det nuvarandes, utan han tillägger såsom motiv för ett uppskof, att man »gått för långt i fråga om hushållning med utrymme och med anordnande af mindre tillfredsställande lokaler i entresolvåningar och dylikt blott af den hänsyn, man måste taga hänsyn till att icke göra byggnaderna för stora». Alltså en ny utsigt, att de skola bli ändå större! Då gör man lätt den frågan: när nu dessa byggnader efter motionärens egen åsigt ej äro tillräckligt stora eller åtminstone ej kunna göras mindre, huru skola dessa få rum på den bestämdt mindre plats han anvisat? Jag kan icke se, att det blir på annat sätt, än att dessa hus här måste byggas betydligt högre, så högt att riksdagshuset kommer att nedtrycka och förkrossa den kyrka, der Sveriges konungar ligga begrafne, likasom en kulturanstalt, den kongl. teatern, också skall dominera öfver en annan kulturanstalt, kyrkan, jag menar Jakobs kyrka. Nej, mine herrar, slutet på allt kommer nog att bli det, att när en gång förslaget skulle komma om tillbyggnad här, kommer det att förkastas. Hit komma vi aldrig! Nej, antingen kommer man, såsom den komité, som tillsattes med särskildt uppdrag att förlägga husen på något *annat* ställe än Helgeandsholmen, tillbaka dit, ty det fins ingen bättre och bekvämare och lämpligare plats än denna, hvarifrån vi började, eller kommer man måhända derhän, att man får söka sig en plats på annat håll för nya millioners utgifter och en ny tummelplats för såväl estetiska som andra spekulationer.

Man har talat om svårigheten att reglera förhållandet mellan Stockholm och Riksdagen. Jag tror icke derpå. För egen del är jag nemligen öfvertygad derom, att när det kommer att gälla verkliga underhandlingar mellan Stockholms representation och Riksdagens representanter i denna fråga, fullmäktige, skola dessa mycket lätt komma att gå för sig. Ty, mine herrar, det är dock ej någon liten eftergift från svenska Riksdagens sida att hafva lemnat fri till park den stora platsen, som ligger framför riksdagshuset, just för det estetiskas i saken skull, och dragit husen tillbaka så långt som möjligt. Det ena offret efter det andra, generöst och frikostigt lemnadt af svenska Riksdagen! För egen del är jag i likhet med herr Törneblad öfvertygad derom, att Stockholms stadsfullmäktige, när det kommer till uppgörelse, skola, fullt erkännande dessa uppoffringar, vara mycket läta att underhandla med.

Slutligen hade efter min mening utskottet och Riksdagen kunnat taga frågan under allvarligare öfverläggning, i fall den ärade motionären kommit i handom med ett förslag, att så och så mycket vill Stockholms stad lemna för att kunna få platsen — det borde ej varit svårare än att få stadsfullmäktige att besluta såväl om parkanläggningar som om

andra gaturegleringar, och jag kan ej fatta, att icke ett sådant förslag kunnat på förhand behandlas — och sagt: detta är en fråga för Stockholms stad, som för sin del är villig att underkasta sig de och de uppoffringarna mot de och de eftergifterna från statens sida. Det är så långt ifrån, mine herrar, att detta har skett, att utskottet aldrig varit i tillfälle att behandla den motivering, som reservanternas framlagt. Beslutet fattades redan för länge sedan, men utskottet har på reservanternas begäran uppskjutit att lemna in det till Riksdagen den ena dagen efter den andra, för att de utredningar, som af reservanternas finnas framställda, skulle komma. Jag gör en annan fråga: är det för mycket fordradt af en motionär, som har i förtid, innan riksdagen sammanträd, förklarar sig ämnade komma med denna motion, att han vid riksdagens början haft den i ordning? Jag anser, att han kunnat och bort hafva haft den i ordning. En talare på elfsborgsbänken har sagt, att utskottets motivering är kort. Den är kort på den grund, att den ej haft att behandla annat än en motion, som redan 1891 behandlades, och motionären har ej heller anfört för motionen annat än de motiv, som då voro framlagda för samma motion. Derfor kan motiveringen vara kort — men är den kort, så är den därför ej mindre stark. Ty äfven för mig står det fram såsom en nödvändighet, att Riksdagen skall endast på fullt giltiga grunder ändra ett en gång fattadt beslut. Släppa vi endast efter denna princip, då kommer det att föras emot oss både den ena och andra gången: det der var ett orätt beslut lät oss ändra det! det var omoget, lät oss ändra det! Ätminstone har man väl rätt att fordra säkra bevis, sakliga framställningar och klara motiv.

Jag vill till slut endast göra mig den glädjen att i ett fall instämman med motionären, och det är då han säger, att Riksdagen kan vara uttrötad vid de många olika försök, som i mer än 20 år gjorts att lösa denna fråga, och jag gör detta instämmande med tillägget: och äfven att *upplösa* dessa frågor. Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Billing: Jag lofvar er, mine herrar, att jag skall endast en mycket kort stund upptaga er uppmärksamhet, därför att hvad jag har att säga är i hög grad obetydligt i jmförelse med allt det mycken förträffliga, som blifvit sagdt i dag under diskussionen. Den, som erinrar sig diskussionen om denna fråga vid 1891 års riksdag och jmför den med diskussionen i dag, har ej undgått att göra den observationen, att öfvertygelserna inom Första Kammaren sedan år 1891 i icke så ringa mån modifierats. Detta är egnadt att göra en människa i viss mån betänksam, betänksammare i dag än år 1891.

Från båda de synpunkter, från hvilka frågan debatterats i dag, hafva högst förträffliga anföranden framkommit, och jag anser att så goda och så starka skäl framburits från båda sidorna, att jag icke undrar på om personer, som ej i förväg äro alldeles härdade i sin uppfattning om nu föreliggande ärende, kunna blifva tveksamma. Jag har icke varit så fullkomligt härdad i denna sak, och på mig hafva skälen från de olika sidorna gjort ett mycket starkt intryck.

Att jag nu har vågat begära ordet beror dock derpå, att den mening, som jag i denna fråga har, likväl ej, efter hvad jag kan förstå,

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
uppskof me.
byggande
af nytt riks-
dagshus
m m.
(Forts.)*

af någon föregående talare blifvit, åtminstone ej tillräckligt klart och bestämdt, framhållen. Jag ställer fram den frågan: när Riksdagen år 1888 visade sig sätta ett så ofantligt stort värde på att få riksbyggnaderna på Helgeandsholmen, att Riksdagen för detta syftes uppnående gjorde eller beslöt göra så stora uppoffringar, är det då ej för mycket begärdt att af Riksdagen fordra, att Riksdagen nu, sedan priset blifvit utbetaldt, skall afstå från den dyrbara vara, som den med detta pris ville vinna? Svaret på denna fråga tvekar jag icke om. Men så kommer jag till en annan fråga, eller en dubbelfråga, och det är den: är det för mycket begärdt att från det håll, hvarifrån yrkandet på ändring i 1888 års beslut framkommit, fordra en uppoffring, som kan motivera ändringen i beslutet? Och, om Stockholms stad gör en uppoffring så stor, att Riksdagen anser den verkligen vara tillfyllestgörande, är det då icke orätt af Riksdagen att i alla fall obeckligen hålla fast vid sitt gamla beslut? Det kan icke bestridas, att den här föreliggande frågan är i första hand och närmast ett stockholmsintresse och att man därför har rätt att af Stockholms stad fordra något ganska väsentligt för att få den löst efter dess önskan. Men det kan å andra sidan icke förnekas, att det är icke ett blott stockholmsintresse, utan ett hela landets intresse, som här är i fråga, och därför synes man mig kunna begära att, om Stockholms stad vill göra den tillhöriga uppoffringen, man då också från Riksdagens sida ej visar sig alldeles omedgörlig. Min ståndpunkt i denna fråga kan mycket kort och mycket prosaiskt uttryckas så: vill Stockholms stad — jag ber om ursäkt för det tarfliga ordet: — *betala* hvad som här kan anse: verkligen böra fordras, så bör ej Riksdagen motsätta sig en ändring i sitt beslut, då Riksdagen likväl i alla fall måste medgifva, att detta besluts verkställande innebär åtskilliga svårigheter.

När jag nu har den ståndpunkten, hvar måste jag ställa mig, då frågan nu skall afgöras? Jag kan icke rösta med reservanterna, framför allt därför att de hafva formulerat sin tredje punkt så, som den blifvit formulerad. Om Riksdagen antager reservanternas förslag, synes det mig som hade Riksdagen gifvit ett bestämdt löfte derom, att om Stockholms stad ville bekosta ordnandet af stränder, gator och öppna platser å Helgeandsholmen, skulle å holmen uppföras endast en byggnad, afsedd att inrymma riksbank, riksgäldskontor och justitieombudmans-expedition. Hade Riksdagen gifvit ett sådant löfte, måste den ock stå dervid. Men denna punkt innehåller två saker, som jag omöjligen kan vara med om. Den ena är det, att man binder Stockholms stad endast vid den förutsättningen, att det ena huset kommer att innehålla ej blott riksbank, utan äfven riksgäldskontor och justitieombudmans-expedition. Man har från sakkunnigt håll sagt mig, att ett sådant hus ej lär kunna på något sätt lämpligen der uppföras. Men det andra, jag vill anmärka, är det, att jag för min del är långt ifrån öfvertygad derom, att det man har rätt att fordra af Stockholms stad är fullgjordt, om staden åtager sig att bekosta ordnandet af stränder, gator och öppna platser. Jag tror icke, att det är tillräckligt, jag tror, att man har rätt att fordra mera. För reservationen kan jag därför icke votera. Sättes jag då i valet mellan reservationen och utskottets förslag, kommer jag att votera för utskottets förslag. Men jag gör det icke

med rätt gladt sinne, i synnerhet då jag märkt, huru liflig och varm öfvertygelse det finnes inom sjelfva Riksdagen och särskildt inom Första Kammaren om olämpligheten af detta beslut. För min del skulle jag önska, att Riksdagen gäfvé uppdrag åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att underhandla med Stockholms stad om hvad staden ville göra för att få blott ett hus på Helgeandsholmen, och sedan kan det bli fråga om hvad Riksdagen vill göra. Jag vill därför yrka, att *Riksdagen uppdrager åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att inhemta ytlande af Stockholms stad om hvilket åtagande staden är villig ikläda sig, under förutsättning att på Helgeandsholmen uppföres endast en af de s. k. riksbyggnaderna, samt att till Riksdagen göra den framställning, som med anledning här af kan komma att anses erforderlig.*

*Ifrågasatt
uppskof med
byggande
af nytt riks-
dagshus
v. m.
(Forts.)*

Jag förstår mycket väl, att icke ett sådant yrkande af mig nu kan hafva någon utsigt till framgång. Jag gör det endast för att för egen del få min mening i denna sak i protokollet; och för att visa, att jag har fullt allvar med den, anhåller jag, herr talman, att få göra det yrkande, jag nyss uppläste.

Herr Alin: Jag har begärt ordet endast för att också få min mening till protokollet, och jag uttrycker den så, att jag förklarar mig ämna rösta för utskottets förslag hufvudsakligen på de grunder, som herr Hugo Tamm anfört. Jag fäster mig dervid hufvudsakligen vid hvad han yttrade om vigten af att vårda helgden af ett Riksdagens beslut. Är det så, att Riksdagen utan tillräckligt skäl skulle besluta ett uppskof, hvilket åtminstone å ett håll under debatten medgifvits i sjelfva verket afse ett uppgifvande af det föregående beslutet, ett beslut, som fattades för sex år sedan, som stadfästes för tre år sedan och som till sin ena hälft redan är utfördt, vill jag fråga: hvilket Riksdagens beslut, mot hvilket mäktiga korporativa intressen eller mäktiga enskilda intressen — och enskilda intressen kunna, såsom vi väl veta, vara mycket mäktiga — resa sig, kan påräkna den helgd och det förtroende, som Riksdagens beslut kräfva? Att Riksdagens beslut hållas i helgd, det är för mig det hufvudsakligaste intresset i denna fråga. Det hufvudsakligaste intresset är, enligt min mening, icke, såsom den föregående talaren yttrade, ett *stockholmsintresse*, nej, det är ett *riksintresse*, ett riksintresse af just den art, som jag här framhållit. Och det är med hänsyn till detta riksintresse, som jag röstar för utskottets förslag.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Wærn: Jag har begärt ordet endast för att instämma i biskop Billings förslag.

Herr Wallin: Jag afstår från mitt yrkande och instämmer i herr Billings.

Grefve Douglas: Jag skall be att få återtaga mitt yrkande och instämma i herr Billings.

Ifrågasatt uppskof med byggande af nytt riksdagshus m. m. Herr Stråle: Jag skall be att få instämma i herr Billings yrkande.

Herr Fränckel: Jag anhåller att få afstå från mitt yrkande och instämma med herr Billing.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den vid utlåtandet fogade reservation; 3:o) af herr *Billing*, att kammaren ville besluta att uppdraga åt fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret att inhemta yttrande af Stockholms stad om hvilka åtaganden staden är villig ikläda sig, under förutsättning att på Helgeandsholmen uppföres endast en af de så kallade riksbyggnaderna, samt att till Riksdagen göra den framställning, som med anledning häraf kan komma att anses erforderlig; och 4:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upptog hvart och ett af de öfriga tre yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen, samt förklarade sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till reservationen.

Jemväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition dervid antagits bifall till herr Billings yrkande i ämnet, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att vid blifvande votering om bifall till samman-satta stats- och bankoutskottets i utlåtandet n:o 4 gjorda hemställan kontrapositionen skall innehålla bifall till den vid utlåtandet fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Billings yrkande i ämnet.

Omröstningen företogs; och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—81;

Nej—47.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som bifaller hvad sammansatta stats- och bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid betänkandet fogade reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—89;

Nej—37.

Vid förnyad föredragning af sammansatta stats- och bankoutskottets den 17 och 21 innevarande månad bordlagda memorial n:o 5, angående årligt understöd åt arbetsförmannen C. F. Björklunds och arbetaren C. G. Janssons enkör och barn, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle sättas främst statsutskottets utlåtande n:o 30 och näst derefter bevillningsutskottets betänkande n:o 12.

Kammaren åtskildes kl. 10,31 e. m.

In fidem

A. von *Krusenstjerna*.